

Staeltje Natuur no.75

januari 2014

Inhoudsopgave

Van de bestuurstafel	3
In Memoriam Gré Schoenmakers.....	4
Koolmeesje verdringt mus.....	4
Staelduindag 6 juli 2013	5
Jaarverslag 2012-2013.....	7
50 jaar Staelduinklitters	14
Bezoekersaantallen	16
Kinderpagina.....	18
Hoera, we zijn uit de crisis.....	21
Sporen	22
200 mensen gevraagd	27
Toegangsbepalingsen Staelduinse Bos	28
Programma activiteiten Staelduinse Bos 2014	29
Nieuws van de tentoonstellingscommissie	30
De-bijna-laatste excursie van de afgelopen herfst.....	30
De Tuin.....	31
Van de redactie	32
De zilvermeeuw	32
Informatiepagina	33

Colofon

Aan dit nummer werkten mee:

Maarten Aalbrecht
Fokko Abbas
Peter Adriaanse
Cock Beun- Bode
Carla Brouwer
Jan Dahmeijer
Diek van Drongelen
Rita Hoogland
Els en Gerrit Keizer
Martijn Keizer
KNNV
Bep Mast
Carina van der Meer
Henk Trompetter
Ada van der Wel
Toeleveringsbedrijf Vlaardingen

Redactie-adres

Gerrit en Els Keizer-Boogh
Riemtale 2 3155 ND Maasland
tel.: 010-5925298
e-mail: staelduinsebos@hotmail.com

Het volgende nummer verschijnt begin juni 2014. Sluitingsdatum voor kopij is 15 april 2014. Inzending van artikelen, die verband houden met de doelstelling van onze vereniging, is zeer welkom.

Verdere informatie

www.hetstaelduinsebos.nl
www.facebook.com/hetstaelduinsebos

Wilt u het Staeltje Natuur digitaal ontvangen?

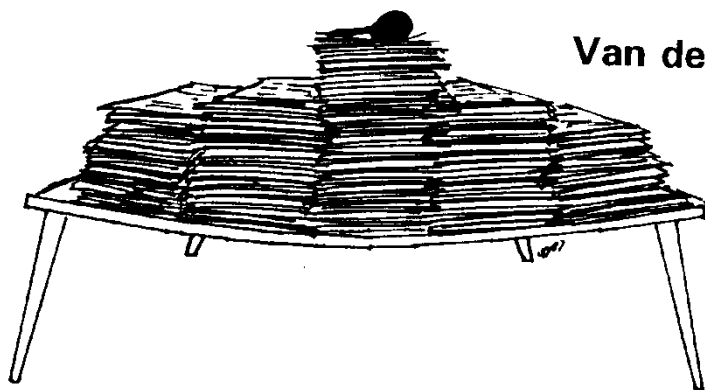
Laat het ons weten op e-mailadres staelduinsebos@hotmail.com.

Bij het onderwerp zet u: Staeltje digitaal. In het bericht lezen we graag uw naam, adres, telefoonnummer en als het even kan uw lidmaatschapsnummer.

Een voorwaarde is wel, dat uw e-mailadres niet verandert, of dat u een adreswijziging stuurt als dat wel zo is. We sturen u dan ook de Nieuwsbrief toe.

Als u alleen de Nieuwsbrief digitaal wilt ontvangen, laat dat ons dan ook via bovenstaand e-mail adres weten. Vermeld dan duidelijk "Nieuwsbrief" in de onderwerpregel

Van de b e s t u u r s tafel

Het is gebruikelijk dat een nieuw gekozen bestuurslid zichzelf voorstelt in ons blad *Staeltje Natuur*.

Welnu, mijn naam is Maarten Aalbrecht, getrouwd met Gré, en inmiddels geen onbekende in het bos. Ik ben namelijk al zo'n 10 jaar vrijwilliger van de vereniging. En daarvoor? Ruim 40 jaar ben ik als chemicus werkzaam geweest bij chemieconcern DSM.

Je zou denken: chemie? Dat staat toch haaks op natuur? Niets is minder waar. Zonder chemie geen natuur en zonder natuur geen chemie.

Denk alléén maar aan medicijnen. Kennis van chemie biedt de mogelijkheid om van stoffen uit de natuur medicijnen te maken. Het omzetten van stoffen in voor de plant opneembare voedingsstoffen is gewoon een chemisch proces. Ons lichaam is in feite een chemische fabriek. Dus, chemie en natuur ligt wel degelijk op één lijn. Maar dat terzijde.

Op mijn zestigste kon ik met vervroegd pensioen. En wat doe je dan? Klussen, fietsen, vissen, varen, noem maar op. Maar na een half jaar is het huis wel geschilderd, de tuin opgeknapt, familieklussen uitgevoerd, omgeving rondgefietst enz.

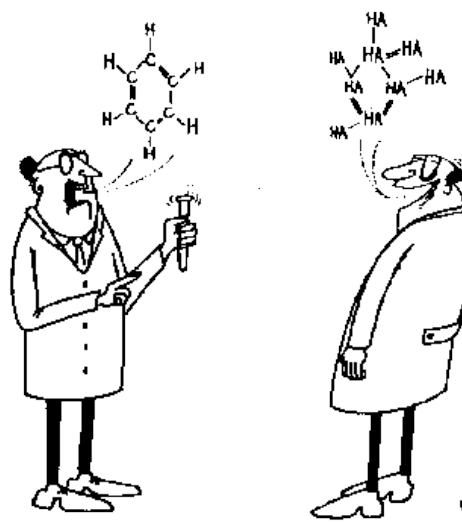
Maar toch blijft er tijd over. Op zoek naar vrijwilligerswerk. Bij toeval belandde ik op een dinsdag in het Staelduinse Bos, bij de Koestal.

Daar zaten de mannen. Ook gepensioneerd. Het leek me wel wat en zo rolde ik er 10 jaar geleden in.

Gewoon meelopen en alles doen. Cursussen volgen, baliedienst, tentoonstellingscommissie, tuin- en onderhoudscommissie, excursie's en rondleidingen, ik speel zelfs voor kabouter.

Om gezondheidsredenen moest Wim de Vette van de onderhoudscommissie zijn taak neerleggen. Wim zat als afgevaardigde ook in het bestuur. Daar moest dus vervanging voor komen. Zo is het balletje gaan rollen en ben ik als vertegenwoordiger van de onderhouds- en tuincommissie in het bestuur gekomen. Met een enthousiaste groep medevrijwilligers zal het zeker lukken het bezoekerscentrum plus tuin aantrekkelijk te houden voor bezoekers.

Maarten Aalbrecht

In Memoriam Gré Schoenmakers

februari 2012 is ze opgenomen in het Vlietland Ziekenhuis in Schiedam.

Daarna verbleef ze anderhalf jaar in het Zonnehuis in Vlaardingen. Ze onderging alles rustig, probeerde het nodige mee te doen. Er werd heel goed voor haar gezorgd waar ze heel blij mee was.

In de Koestal heeft Gré jaren - ongeveer. 35 !! - met veel plezier meegewerkt: baliedienst, kinderverjaardagen, Paasspeurtochten, altijd goed gehumeurd en vriendelijk ging ze rustig haar gang. Ze kon met iedereen overweg.

We missen haar, af en toe praten we over haar en blijven aan haar denken.

Cock Beun - Bode

Na 2 hart - en 3 herseninfarcten doorstaan te hebben is Gré op 8 juni 2013 overleden. Ze is 76 jaar geworden. In

---

Koolmeesje verdringt mus

De koolmees verdringt langzamerhand, maar zeker de mus uit het straatbeeld. De koolmees kan zich beter aanpassen aan moeilijke situaties en weet zich daardoor gemakkelijker te handhaven. De koolmees heeft de stad veroverd.

Waar de mus het steeds zwaarder krijgt, doordat deze vogel steeds moeilijker dan voorheen een nestplek kan vinden en zich daardoor minder voortplant, weet de koolmees niet alleen voldoende voedsel te vinden, maar ook voldoende nestplekken te maken.

Ook is gebleken dat de koolmees in de stad een ander geluid maakt dan de koolmees in het bos. In de stad maakt de koolmees een hoger geluid, omdat hij boven het verkeerslawaaï uit moet komen. In het bos is daarvan geen sprake en voldoet een lager geluid.

Bep Mast-Wennink

Staelduindag 6 juli 2013

Aanwezig waren 38 leden (incl. bestuur)

1. Opening

Voorzitter Gerrit Keizer opent de vergadering, heerlijk buiten in de zon. Hij benadrukt het feit dat we met veel vrijwilligers deze vereniging draaiend houden. Hoe moeilijk het tegenwoordig ook is om die te werven, ons lukt het nog steeds. Het gaat ons goed en daar mogen we dankbaar voor zijn.

Op verzoek van dhr. M. Visch stellen de bestuursleden zich nog even voor.

2. Notulen vorige jaarvergadering

Gerard Helmich had gezien dat er 9 agendapunten waren, waarvan slechts 8 genoteerd. Hij stelt voor de in- en uitgaande post van een heel jaar niet te behandelen. De notulen worden vastgesteld met dank aan de schrijfster.

3. Post

Ondanks het voorgaande verzoek zijn er toch enkele zaken te melden:

Pauline Warnaar meldt zich af wegens een verjaardag in de familie.

Bestuurslid Kees Hendriks is afwezig, heeft dringende bezigheden bij de Scouting.

Bestuurslid Wim de Vette is afwezig om gezondheidsredenen.

De voorzitter van het Zuid-Hollands Landschap was uitgenodigd, maar heeft niet gereageerd.

4. Jaarverslag penningmeester

Rob van Scherpenzeel heeft zijn eerste volle bestuursjaar meegedraaid. Hij meldt dat we een mooi positief saldo hebben. Dit compenseert gelukkig dat er subsidies wegvallen.

Hans Enserink vraagt aan de penningmeester of wij een Culturele Status hebben voor de Belastingen. Dat hebben we niet, wel zijn we een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Dat wil zeggen dat alle giften aan ons aftrekbaar zijn. Rob gaat informeren wat er verder mogelijk is. Gerard Helmich vraagt waarom het Staeltje goedkoper was. Dit is het gevolg van het postzegels "hamsteren" toen er prijsverhogingen werden aangekondigd en van het feit dat er minder dikke afleveringen zijn gemaakt. Hopelijk gaat het digitaal aanleveren van Staeltjes aan een aantal leden komend jaar een besparing opleveren.

Olga Helmich complimenteert Adrie Clauzing met het bijhouden van de kleine kas.

5. Verslag Kascontrole

Wim Korteland doet het verslag. De controle was door de vakanties wat later dan anders en is uitgevoerd door Wim Korteland, Henk Trompetter en Kees Wubben. De rente-inkomsten zijn vergroot door een betere keuze van rekeningen. Diverse kritische vragen werden naar tevredenheid beantwoord. De commissie verleent de penningmeester décharge.

Wim Korteland treedt nu af, in zijn plaats wordt Lenie Vreugdenhil benoemd.

6. Bestuurswisseling

Er treden 2 leden af: Wim de Vette stopt wegens gezondheidsredenen en Adrie Clauzing stopt omdat het "genoeg is geweest". Zij was sinds 2005 bestuurslid, Wim sinds 2003. Adrie blijft wel de kleine kas doen.

De voorgestelde vervanger voor Wim is Maarten Aalbrecht, om het werk van de bouwcommissie in het bestuur te vertegenwoordigen. Maarten wordt met een luid applaus benoemd.

Voor de functie algemeen bestuurslid zijn 2 kandidaten. Zij stellen zich beide voor: Anneke Storm doet nu bemanning, helpt bij excursies voor de jongste jeugd en "bemoeit zich graag" met van alles. Gert Schoneveld zorgt voor het archief van de vereniging en heeft zich actief verdiept in besturen. Hij zou dat graag in de praktijk gaan brengen.

Hierna volgt de schriftelijke stemming: 28 voor Anneke, 8 voor Gert en 2 blanco. Anneke wordt hierbij benoemd en Gert staat klaar als er een volgende wisseling zou komen.

6a. Ingelast agendapunt, cadeau van de Rotary

Nu krijgt Aad van Daalen van de Rotary Westland het woord. Hij komt regelmatig in het bos en spreekt dan ook vaak vrijwilligers van ons. Daarom heeft hij een subsidie voor een project van ons aangevraagd bij de Goede-Doelen-Markt van zijn organisatie. Uit de stemming is ons project gekozen: we krijgen € 800,- voor de nieuwe schuifdeur tussen de hal en zaal. Gerrit Keizer neemt de symbolische cheque in ontvangst en dankt dhr. van Daalen hartelijk namens de Vrienden.

7. Jaarverslag secretaris

De secretaris Fokko Abbas krijgt het woord om zijn uitgebreide jaarverslag voor te lezen. We gaan er allemaal goed voor zitten en krijgen te horen dat er weer heel veel gebeurd is in een jaar. Het volledige verslag staat elders in dit blad afgedrukt.

8. Rondvraag

Kees Wubben heeft bij de kascontrole gezien dat de hogere temperatuur in de Koestal ter bestrijding van de schimmel wel erg hoge stookkosten met zich meebrengt: er is, mede door de strenge winter, € 1200,- bijbetaald. Hij stelt voor vochtvreters te gaan gebruiken.

Hans Enserink reageert hier op: hij gaat nakijken of de klep voor aanvoer van verse lucht goed is ingesteld.

Maarten Aalbrecht meldt dat het vele vocht ook samenhangt met de vele regen. De vloer van de stal is bestrating die direct op het zand ligt.

Verder vraagt Maarten of de aanwezigen zich willen uitspreken over een proefpaneel met grijs brushed nylon i.p.v. groen. Gerard Helmich checkt nog even of iedereen het komende jaar doorgaat met dit werk. Hij krijgt een "instemmend gehum", dus het roosteren van de bemanning zal wel weer goed komen.

9. Na anderhalf uur sluit Gerrit Keizer de vergadering weer.

We blijven genieten van het mooie weer, met een heerlijke lunch in de open lucht. Daarna gaat een groep klootschieten in het bos en sluiten we de dag af met een welverdiende barbecue voor de vrijwilligers.

Els Keizer

Jaarverslag 2012-2013 van de Vereniging Vrienden van het Staelduinse Bos, uitgesproken op zaterdag 6 juli 2013

Op 30 juni 2012 waren er op onze jaarvergadering 32 leden aanwezig op het zonnige grasveld voor de Koestal. U kunt de notulen van deze bijeenkomst lezen in Staeltje Natuur 73. Daar kon u niet lezen, dat Anneke, Diek en Louw de organisatie op zich hadden genomen van de hapjes, drankjes en de barbecue, terwijl er 's middags driftig en bekwaam gestoeid werd met het klootschieten. Voor de iets mindere driftigen waren er ouderwetse spelletjes geregeld. Het is zo goed bevallen dat er vast een herhaling komt.

In de maand juli daarop waren Mijneke, Maarten, Karel en Henk nog druk met groepen van Vitis Welzijn uit 's-Gravenzande, het Vobulakamp en B.S.O. uit Hoek van Holland. Daarna werd het echt vakantie-tijd, terwijl de Oude Koestal uiteraard open was volgens de zomerdienst: woensdag en zaterdag van 13-16 uur en zondag van 11-16 uur. Gerard kreeg ondanks die vakantie-tijd de bemanningslijst gevuld, knap !

Op de zolder van onze Koestal hing intussen de tentoonstelling "Van Appelvink tot Zeester" met aquarellen van Jasper de Ruiter, dit was te zien tot eind september.

Op 21 juli overleed onze oud-coördinatrice Bep Mast, in Staeltje Natuur 73 kunt u nog een In Memoriam over haar lezen.

Op 26 juli kregen we de officiële afwijzing van de activiteiten-subsidie van de gemeente Westland. Mocht u de argumenta-

tie willen weten, dan kunt u bij het bestuur terecht!

Op 27 augustus was onze ijverige tentoonstellings- en inrichtingscommissie weer bij elkaar.

Men was al druk bezig met de nieuwe paddenstoelententoonstelling. Eline Vis, vrijwilligster van bezoekerscentrum Tenelaplas en expert op dat gebied, zal voor assistentie gevraagd worden. De poster van onze meester-schilder Aad van Gaalen was onderweg. De vitrine met het wespennest was al klaar, tekst en foto's bijna.

In de linker achterhoek van de zaal beneden was speciaal voor kinderen door Irene en Kees een nieuwe uitstalling gemaakt. Ook maakte het kunstzinnige echtpaar aldaar een reusachtige paddenstoel, gemaakt van wilgentenen !

Anton had nieuwe filmpjes gemaakt en Peter had een overzichtsrapportage gemaakt van de bouw van de nieuwe uitzichttoren en de opnieuw vergrote "Nieuwe Poel".

De bouwcommissie was druk met de nieuwe schuifdeur. Er werd ook druk getekend en berekend aan een mogelijke nieuwe trap. Waar die toch te plaatsen? Proeflampjes in de vitrinekast naast het duindiorama waren geplaatst. Met de afwerking van de stalramen was men nog bezig.

Fred wist trots te vertellen dat op 15 september bij de opening van het nieuwe bezoekerscentrum Meijndel Prinses Maxima en Prins Willem Alexander aanwezig zouden zijn. Vervolgens kondigde hij aan dat er op 7 september zo'n 120 leerlingen in het kader van de Open Monumentendag in het bos worden rondgeleid, met het thema "Groen van toen".

Onze eigen Maarten vertelde dat ook een aantal schoolklassen uit Hoek van Holland een bezoek aan de tuin zou brengen.

Gerard had weer een nieuwe bemanningslijst gemaakt van augustus t/m oktober.

De gemeente Maassluis vroeg om meer verantwoording n.a.v. ons subsidieverzoek, door uw secretaris werd daar aan voldaan.

Voor de nominatie Vrijwilliger van het Jaar in Maassluis werd wederom Maarten door ons voorgedragen.

Gert was bezig de krantenknipsels uit het verleden in orders in te binden.

Bij de Kamer van Koophandel werd onze nieuwe penningmeester Rob van Scherpenzeel geregistreerd. Rob, die tijdens de jaarvergadering niet aanwezig kon zijn bij zijn installatie kwam wel bij onze eerste bemanningsvergadering en vertelde het een en ander over zichzelf, dat werd zéér gewaardeerd.

Op 2 september hield de Hervormde Gemeente Naaldwijk een openluchtviering bij ons centrum, gevolgd door een rondleiding door het bos en een lunch.

Het team van Hogeschool Rotterdam had het schooljaar 2011-2012 in ons centrum afgesloten met een feestelijke bijeenkomst.

Op 8 september bemande onze vereniging een stand op de Vrijwilligersmarkt in Maassluis.

Adrie, Gerrit, Fokko, Hetty en Els deden hun best onze club daar te promoten.

Op 11 september was de kwartaalbijeenkomst met het Zuid-Hollands Landschap. Maarten van der Valk vertelde enthousiast over het Vobulakamp in de zomer met 40 deelnemers en daags 20-25 helpers die met veel zaag-, schilder- en hekwerk het kampterrein en de fietsenstalling verbeterden. Gewerkt werd om dat volgend jaar te herhalen.

Ook was hij blij met de donderdaggroep waar ook een aantal van ons aan meedoen, er kwam voor hun een heel onderscheidende outfit. In diverse bosvakken waren bomen geblesd die er uit moesten,

ook werd er uitgedund langs de grote heuvels en langs de Staelduinlaan.

Over de verwijzingsborden aan de Maasdijk is contact geweest met de Gemeente Westland, dit moest nog verder worden uitgezocht en uitgewerkt !

Op 27 september werd de Nieuwe Uitkijktoren officieel geopend en er werd uitleg gegeven over bosrandbeleving met tot slot een drankje in de Koestal.

Rond die tijd waren de Vrienden, het ZHL en het WNME. (Westlandse Natuur- en Milieu Educatie van de gemeente Westland) met elkaar in gesprek. Wouter Wubben is de ecooloog van de gemeente, onze David had zich sinds kort gemeld bij de stuurgroep van de WNME. De toekomst zal uitwijzen hoe de samenwerking wordt. De gespreksonderwerpen waren: project nestkasten, boswandelingen met de GPS, Boomfeestdag, rondleidingen waar we graag een vergoeding voor krijgen. Dit laatste gaat vooral om groepen 3 en 4 van de basisscholen en de kabouterspeurtocht (zoals voor Okidoki)

18 September. Tijdens de bestuursvergadering werd besloten geen er verdere energie meer in te steken om subsidie te krijgen van de gemeente Westland. Het advies van de bemanningscommissie om het jaarlijkse uitje te vervangen door extra activiteiten op de Staelduindag werd toegejuicht. Men was vol lof over de organisatie van de die bewuste dag.

Met Wim, onze bouwpastoor, kwam een uitgebreide discussie over het plan voor de nieuwe trap. Waar precies - hoe wordt dan boven en beneden de ruimte voor informatie – tijdelijk stoppen van de tentoonstelling ? Enfin, nog veel uit te zoeken.

Het schimmelprobleem was nagenoeg opgelost door de ruimte op 17 graden te houden. Een cursus schimmelbestrijding in oktober was dus niet nodig.

Gerrit wist te vertellen dat hij van zoon Martijn, onze ledenadministrateur, had vernomen dat we 1165 leden bezaten waarvan 85 nog niet betaald hadden (vorig jaar om die tijd 1124 resp. 189) m.a.w. lichte groei en door reclameren minder uitval. Verder doel is de 100 leden die

Staeltje Natuur per post krijgen, te gaan polsen om het digitaal te sturen.

Op 29 september kwam van de KNNV (Ver. voor veldbiologie afd. Delfland) een circulaire met uitleg over de "Regel van 100" destijds van Jac.P.Thijsse.

Vuistregels:

1. Zorg voor een natuurlijke tuin met minimaal 100 inheemse wilde planten en dieren uit minimaal 3 soortgroepen planten-bijen-vogels-vlinders-slakken-zoogdieren enz . (zou onze Koestaltuin daar aan voldoen?)
  2. Als een persoon 100 wilde planten en dieren uit zijn eigen omgeving kan herkennen, dan ben je een beginnend veldbioloog !
  3. Als je bloemen wilt plukken (want van bloemen word je blij!), dan mag je op een plek waar meer dan 100 bloemen staan zoveel plukken als in een kleine kinderhand past. Er ontkiemt n.l. slechts een zéér klein deel van de zaden.
  4. Als er meer dan 100 kikkervisjes of eitjes zijn, mag je zoveel vangen als er in een kleine kinderhand past. Verzorg ze goed en zet ze weer terug op de plek waar ze gevangen zijn.
- Het KNNV organiseert ook al vele jaren het overzetten van de padden tijdens de paddentrek.

Op 30 september was de publieksexkursie "Herfstwandeling" met 40 personen. In onze onvolprezen Nieuwsbrief van oktober stond vermeld dat de Paddenstoelententoonstelling gereed was en tot eind maart 2013 zou blijven. Deze was weer zéér veelzijdig in opzet, een knap stukje werk. Ook werd vermeld dat op 28 oktober de publieksexkursie "Paddenstoelen kijken" geleid ging worden door Eline Vis, lid van de Mycologische Vereniging Nederland. Na afloop van de excursie kon men dan in de Koestal de sporen in stukjes van een paddenstoel onder de microscoop te bekijken.

Een volledig en gedegen verslag van die excursie kon u lezen in Staeltje Natuur 73, geschreven door onze Mijneke, prominent lid van de tentoonstellingscommissie en één van onze natuurgidsen.

In de in oktober verschenen Nieuwsbrief van Vitis Westland werd gevraagd: Wie is de Vrijwilliger van het hele Westland, bent u of kent u een pijler van de Westlandse samenleving ?

Uw secretaris had het echtpaar van Dronghelen ingestuurd met een uitgebreide motivatie. Er kwam helaas antwoord dat dit echtpaar vorig jaar al met een leuk interview als "Pijler" in de krant "het Hele Westland" had gestaan ! In dit Jaarverslag durf ik echter hen nu als Pijler van onze Vereniging te noemen! Bij die pijler hadden zich in september en oktober wel 15 groepen gemeld om ontvangen en/of rondgeleid te worden. Henk, Wim, David, Karel en Maarten stonden daar klaar voor, geweldig !

Voor de kaboutertocht van 12 oktober (55 kleuters) moest Diek toch weer Aat assisteren omdat de echte boskabouters Maarten iets anders te doen had. De herfsttijd is altijd druk bij ons. Waar kwamen die groepen allemaal vandaan? Uit Naaldwijk, 's-Gravenzande, Den Haag, Hoek van Holland, de Lier, Schipluiden en Kamerik. 32 Gastvrouwen en -heren deden in die 2 maanden dienst !

Eén van de mensen van het eerste uur, Elly Hamstra stuurde een betrokken brief, zou na 30 jaar graag dienst doen, maar was daar voorlopig niet toe in staat. Ze hoopt wel dat, wanneer ze langs kwam, de stoeltjeslift er nog wel was ! Het zelfde kan gesteld worden over Pauline Warnaar die via de telefoon en stukjes in Staeltje Natuur nog erg betrokken blijft bij onze vereniging.

Ook de bezorgers van ons groene lijfblad Staeltje Natuur werden niet vergeten – zij kregen een verrassing aangeboden, ook zij zijn onze ambassadeurs en beperken de portokosten van zo'n 1000 Staeltjes!

Op 27 november besloot de buitengewone algemene ledenvergadering van de Milieufederatie Zuid-Holland om zich op te heffen. Er is nu één Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland.

Op 16 december hadden we weer het traditionele Midwinterhoornblazen, in Staeltje Natuur 73 kon u de ervaringen lezen van hun leider Henk Zegwaard. Eén uur voor het blazen was er gewoontegetrouw de Midwinterwandeling en tot slot was er in het centrum glühwein en chocolademelk te koop. De Koestal was door Irene en Mary in kerstsfeer gebracht, wat zéér op prijs werd gesteld!

Ook in St.N.73 deed Martijn een boekje open over zijn ervaringen als Ledenadministrateur. Daar komt heel wat voor kijken! Uit de tentoonstellingscommissie kwam het bericht dat men in de toekomst toch doorgaat met brushed nylon op de wand, het bestaande was door Peter nagenoeg glad gestreken. Zo nodig gaf onze penningmeester toestemming tot aankoop van nieuw. Men ging ook op zoek naar een eenvoudige Dvd-speler.

Maarten had ook 7 houten paddenstoelen gemaakt voor het uitzetten van bosspeurtochten voor kleine kinderen (4-6 jaar). Bij het begin van het pad naar de Koestal is een stukje grond schoon gemaakt voor het uitzetten van deze tocht.

Eline Vis had aangeboden een minicursus over paddenstoelen te houden, Karel ging werven en intussen is bekend dat in het najaar gaat gebeuren.

De tuincommissie meldde dat alle paden waren bestrooid met zgn. repacte (steenstrooisel). Er was rigoureuus gesnoeid, er komt een weerstation, idee van David en er werd een boek gemaakt van alle in de tuin voorkomende planten d.m.v. foto's en vermelding van de namen. Dit komt ter inzage in de balie.

Rond het wagenwiel met kruiden komen stenen i.p.v. de zeltogende buxussen. In de nieuwsbrieven van Vitis en Steunpunt Vrijwilligers werden EHBO en AED cur-

sussen aangeboden, er was van onze bemanning interesse.

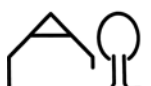
Op 12 januari 2013 waren er op onze Nieuwjaarsbijeenkomst ruim 40 medewerkers afgekomen. Aat en Diek hadden alles weer prima verzorgd. Gerrit hield een gloedvolle speech en was trots onze voorzitter te mogen zijn.

Er kwamen enige droevige berichten voor onze club, Wim de Vette, al vele jaren onze bouwman en bestuurslid, had aangegeven te moeten stoppen wegens gezondheidsredenen. We zullen zijn ervaring en kennis node missen. Ook Adrie Clauzing gaf aan te willen stoppen als bestuurslid vanwege haar hoge leeftijd, echter wel nog te willen bemannen en de kleine kas te blijven beheren. Tenslotte moest Caroline van de Zalm stoppen vanwege drukke werkzaamheden in hun eigen zaak.

Positief was dat we op de nieuwe bemanningslijst van februari t/m april 2 nieuwe gastvrouwen konden vinden: Helen Hulsebosch en Eleonora Broekhuis, welkom en veel genoeg toegewenst in onze vrijwilligersgroep.

Bij de opening van de Kameleon (een verzamelcomplex met o.a. basisschool, bibliotheek e.d.) int Heenweg, waren Els, Gerrit en David met een stand van ons aanwezig. Hier kwam het idee om voor toekomstige voorlichtingskramen een soort rolgordijn met bostaferelen als achterkant te maken + een nieuw soort poster op karton, ten alle tijden dus klaar voor gebruik. Zo presenteren we ons professioneler, wellicht later ook met beeld en geluid!

In het AD-Westland van 2 februari werd door Rob een rectificatie geëist n.a.v. een

bericht over een ontvangen gift van Fonds Westland van €5600,- voor vervanging van de stalramen. Dit is inderdaad gebeurd, maar wel al 2 jaar geleden !

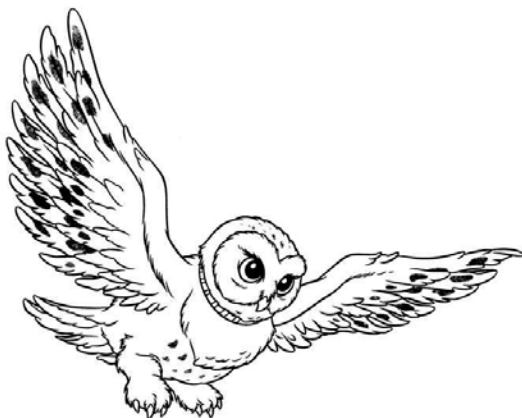
Op 10 februari was de publieksexkursie Winterwandeling-Knoppen met 35 personen, mede doordat deze wandeling vermeld was op de website van het ZHL. Er wordt goed samengewerkt met Tim Remmel, de PR-man van het ZHL.

De film van de maand was Zoogdieren, met lichaamsbouw en levensgewoonten. Iedere maand is er een andere film. Klasse, audiovisuele commissie!

Over publiciteit gesproken: in de AD van 7 februari stonden prominent met foto en verhaal, zowel onze actieve rondleider Wim Korteland als Fred onze boswachter. Wim vertelde over zijn ervaringen als rondleider en gastheer, Fred over de Dixhoordriehoek die in 1997 het predicaat Staatsnatuurmonument kreeg en sinds 2011, een Natura-2000 gebied is en nu door het ZHL beheerd gaat worden !

In de bemanningsvergadering van 12 februari bood Henk Mulder Gert aan om het historisch materiaal van onze Vereniging te gaan digitaliseren. Dan kan het publiek dit op verzoek gemakkelijk inzien en de originelen kunnen in de kluis. Dat is nog eens een mooie aanbieding ! Overwogen wordt ook om er een fotoboek van te maken.

De bijenkast werd voorlopig weggehaald, vooral de lange te nauwe doorzichtige buis gaf problemen. Via de webcams waren bosuilen in de geplaatste nestkasten gesignaleerd.

Uiteraard waren de voorbereidingen voor de Paasspeurtocht in volle gang.

Gerard had een lijst opgesteld van alle handelingen en Anneke had goed speurwerk verricht en alle basisscholen van de regio benaderd om hoeveel deelnameformulieren men wenste uit te delen. Dit keer dus professioneel.

Wim de Graaf van de bouwcommissie gaf aan dat de plaats voor een nieuwe trap gewijzigd was naar links in de hoek als je de zaal binnen komt. Ruimtelijk werd dat een stuk beter. Een toevallig aanwezige liftmonteur kwam met dat idee! Heet dat niet tunnelvisie bij ons?

Karel liet ons een opgezette bruine kiekendief zien en schonk hem ons !

Anneke en Diek hadden de 3 daagse EHBO cursus+ gebruik van de AED. gevolgd bij het Vrijwilligerssteunpunt van Maassluis. Een rustige gedachte voor ons zelf en het publiek ! Het zou fijn zijn als er dan nog een AED. bij ons geplaatst kan worden.

Op 20 maart was de Boomfeestdag. 125 kinderen van 4 scholen uit Heenweg, Maasdijk, Naaldwijk en Wateringen waren actief. Na afloop kregen ze in de Koestal limonade.

Voor de WNME is vooral door Anneke en Henk, een leuke tocht uitgezet voor groepen 3 en 4 van de basisschool. Ook Jantien de Jong heeft een flinke inbreng bij de WNME-excursies

In onze Nieuwsbrief 19 van april was te lezen dat scholen zich via de digitale NME-gids van de WNME kunnen inschrijven. Andere scholen kunnen dat ook via ons: e-mail naar aatendiek@caiway.nl Op 22 maart werd gestart met (hoe kan het ook anders) Het Startblok uit Honseledijk met groep 4 met 23 kinderen. Gevolgd door op 4 april De Kyckert uit

Wateringen met groep 3 ook met 23 kinderen.

In de bestuursvergadering van 25 maart werd toch besloten, ondanks de gedachte van de andere plaats voor de nieuwe trap, het project voorlopig nog niet uit te voeren. Op dat moment een te grote klus voor de huidige bezetting van de bouwcommissie. Niet de trap zelf, maar de bijkomende zaken geven problemen.

Voor de opvolging van Adrie en Wim werden resp. de namen genoemd van Anneke en Maarten, onze voorzitter zou ze benaderen. Ook Marja v. Waveren, onze PR-vrouw, had aangegeven dat ze wilde stoppen na de nieuwe persoon ingewerkt te hebben. Ook hier kwam een naam naar voren die benaderd zou worden. Rob deelde mee, dat er op dat moment al 860 van de 1117 leden betaald hadden met een gemiddeld van € 12,- Voor de Paasspeurtocht was alles rond. Besloten werd: start om 11.30 en stoppen met inschrijven om 15.30 uur.

Mededeling: Onze vereniging is ook een eigen pagina op Facebook gestart.

www.facebook.com/hetstaelduinsebos (geef ons een "vind ik leuk")

Onze activiteiten, ook die van bezoekers, gaan daar op geplaatst worden.

Els is hiervan de animator. In Staeltje 72 schrijft zij dat ze zich als webmaster de spin in het web voelt met overal voeldraden aan de pootjes, rustig afwachten en daarna snel reageren !

Op 1 april was er dan de goed voorbereide Paasspeurtocht. Het werd een groot succes, mede door het goede weer ! De tocht trok 945 betalende deelnemers, weer een ouderwets aantal. De organisatie verliep perfect en de foto's van die dag werden op, u raadt het al, op Facebook gezet (album Paasspeurtocht 2013)

Waar was de bouwcommissie intussen mee bezig ? Op het erf van Fred wordt een nieuwe schapenstal gemaakt naar het model Kapel van de Heilige Ursula met haar 11000 maagden. Gaat dus toch nog gerealiseerd worden, alleen wel aan de achterkant van de stal, vast een schuilkerk! De ventilatie roosters in de stal wer-

den vernieuwd. Aan de achterkant van de Koestal waren de deuren geschilderd, eigenlijk logisch nu daar de Kapel-schapenstal komt !

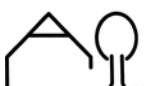
De knop van de ventilator is opgesplitst d.m.v. een schakelaar die nu tegelijkertijd de verlichting in de gang en de ventilatie in de toiletruimtes aanzet. Ook was de nieuwe bijenkast geplaatst met een kortere vierkante doorzichtige buis. Zo is nu te zien hoe de bijen in en uit gaan, ze kunnen nog kiezen om linksaf af te slaan als ze meer trek in suikerwater hebben ! De koningin is herkenbaar aan een gele stip op de rug, iets dat jaarlijks landelijk wordt vastgesteld.

Louw Veenstra en Wim de Graaf werden door resp. een ernstige operatie en ziekte node gemist. Men zocht na vertrek van Wim de Vette naar een nieuwe planner.

Vogelexcursie op 7 april: 50 bezoekers trokken om 8 uur 's morgens het bos in.

De nieuwe tentoonstelling "de Natuur ontwaakt" was klaar. Na de winterslaap zochten de ontwerpers van de tentoonstelling alle aspecten op die er in het voorjaar te ontdekken zijn in de natuur. Welnu, daar zijn ze voortreffelijk in geslaagd. Er kwam een wervend stuk in de krant met een foto van de inspirators Irene, Mijneke en Peter. In de filmzaal was de film te zien "Planten in het voorjaar", vooral over de groeiwijze van begin tot het afsterven van de plant. In de loop van het seizoen zullen een aantal foto's wisselen zodat we het veranderen van de plantengroei kunnen volgen. Voor september is voor de tentoonstelling "Het spoor bijster" gekozen. Met het verkrijgen van een scherm met bewegende beelden in de Koestal is vooral Peter druk bezig, hopelijk gerealiseerd

en ook beschikbaar 14 september op de dag van de Cultuur in Maassluis !

Op 25 april kwam Hockeyvereniging Westland zelf klootschieten in ons bos. Onze club is blij met deze krasse leden en met de voor ons nieuwe activiteit.

Op 18 mei bezocht de Scouting Maassluis met de Bevers ons bos. Dit jaarverslag zou nog langer worden als alle bezoeken er in worden vermeld, maar voordat wij in 1970 om dit stukje natuur vochten, was hier een permanent clubhuis van Scouting, met goede banden met de fam. Van Rijckevorsel.

Bij de kwartaal-bijeenkomst met het ZHL van 4 juni wist Maarten v.d. Valk te vertellen dat het Vobulakamp van 13-27 juli weer was vol geboekt met 40 deelnemers. Verder was het werk aan de Oranjeplas bijna afgerond en was de elzenopslag bij de Poel door de donderdagploeg verwijderd.

Het kantoor van het ZHL verhuist naar Delft en wordt daar gedeeld met het Erfgoedhuis en Landschapsbeheer ZH. Aan de GPS tocht van Elementree werd samen met de WNME. gewerkt. Judith Zuiderwijk vroeg om een afspraak te maken met onze club over het gebruik e.d. van de GPS.

In de tuin maait Jaap Haak elke week trouw het gras, ook de hagen werden gesnoeid en er werd ook flink gewied, want de Japanse Duizendknoop stak de kop

weer boven. Het wordt weer een pracht tuin die veel vlinders en bezoekers trekt.

Op 8 juni overleed na een lange strijd ons oud-bemanningslid Gré Schoenmakers, ook één van het eerste uur. Haar rustige stille kracht, dienstbaar met knutselgroepjes, Paasspeurtocht en baliedienst zullen we niet gauw vergeten.

Het bestuur stelt op de komende Jaarvergadering Maarten Aalbrecht voor als kandidaat voor de bouwcommissie i.p.v. de aftredende Wim de Vette. Voor Adrie Clauzing als algemeen bestuurslid zijn 2 kandidaten beschikbaar: Anneke Storm-Paalvast en Gert Schoneveld. Op de komende jaarvergadering moet dus gestemd worden.

Voor de vacature van Marja van Waveren, PR had Helen Hulsebosch-Smith toegezegd het voorlopig voor 2 jaar te willen doen, geweldig !

Na de vergadering krijgt Marja van de voorzitter een bloemetje als bedankje.

Er moet nog naarstig gezocht worden naar een inspirerend nieuw lid van de Inrichting- en Tentoonstellingcommissie, na het vertrek van Maarten.

Onze penningmeester wist te vertellen dat het financieel een goed jaar was geworden, mede doordat de diverse commissies een goed beleid en controle voerden.

Het ledental staat nu op 1130 lid, waarvan 187 nog niet betaald. Het streven is dat leden uitgeschreven worden als ze na 2x een herinnering nog niet betaald hebben.

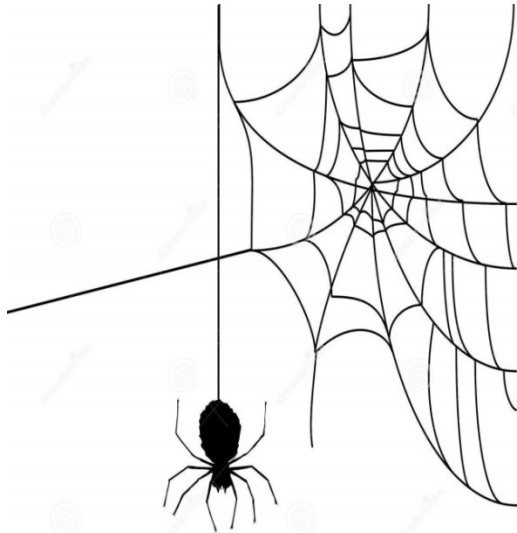
Op de Goede Doelenmarkt van de Rotary van 13 juni wordt beslist of we alsnog geld krijgen voor de al geplaatste schuifdeur, afwachten dus.

Ook de digitale veranderingen, waaronder Facebook lopen goed en aan een vernieuwde website werd gewerkt. Mede door een mogelijke a.s. schoonzoon van, ja weer één van de fam. Keizer, dus nog een draadje voor het web van Els.

Op 16 juni was er de publieksexcursie Zomerwandeling.

Het totale bezoekersaantal van de - Koestal, uitgezonderd de groepen, blijft nagenoeg gelijk rond 10000.

Ook nu weer kon uw secretaris het niet kort houden door alleen maar data en feiten te geven. De notulisten Mary-Bep-Anneke-Diek en Kees hebben het hele

verenigingsjaar zo gedetailleerd en deskundig hun verslagen hebben gemaakt, ik zou hen dan tekort doen.

Ook de samenwerking met het ZHL onze gastheer, in de personen van Fred en Maarten was weer optimaal. We hebben elkaar nodig en kunnen elkaar niet missen.

Tot slot, we hadden dit allemaal niet kunnen realiseren als onze ca. 60 medewerkers met ook hulp van het thuisfront, niet hun stinkende best hadden gedaan onze vereniging en Bezoekerscentrum uniek te laten zijn.

Dank daarvoor namens het Bestuur.

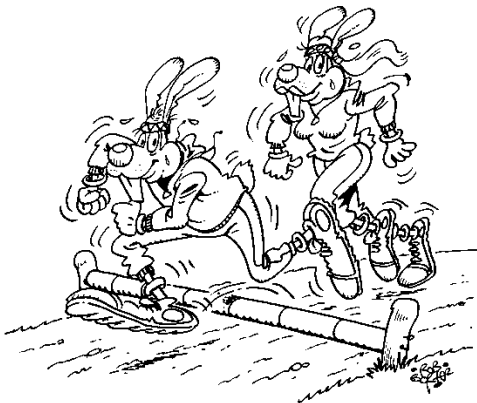
Fokko Abbas

---

50 jaar Staelduinklitters

Op zaterdag 23 augustus hebben de Staelduinklitters met de nu nog actieve leden herdacht dat we in 1963 op 6 oktober een trimploeg hebben gestart, toen nog tamelijk vreemd en revolutionair. Dit was ook om te promoten om behalve bij een bestaande sportclub, individueel hard te gaan lopen, zonodig langs de weg in sportkleding. Uitroepen als "uitslover" of "ze hebben hem al", waren niet van de lucht! Hardlopen deed je alleen bij de atletiek club of sportvereniging.

De oprichter Fokko Abbas, die zoiets ook al in Dordrecht had georganiseerd, ge-

bruikte de trimploeg ook als doorgeefluik als revalidatie na een serie behandelingen en vooral na sportblessure's.

Dit had al snel aftrek vooral om dat het vrij en blij was!

Waarom Staelduinklitters? We klitten als het ware door en in het Staelduinse Bos waar ook vaak de klitten (van de grote en de gewone klis) aan je sportkleding bleven vastklitten.

Het was vaak ook een soort Roadwork wat je al in diensttijd deed, sjouwen of oefenen met boomstammen springen, over en op elkaar, vaak met tweetallen, draven over de bunkers, steeds afgewisseld met grondoefeningen en altijd eindigen met de Staelduingroet (hurkend springen met zwaaien van de armen en veel rumoer)

Al gauw waren we met 20-30 man of meer uit de hele regio, vooral uit Maassluis en Maasland. Het vervoer werd onderling geregeld. Gestart werd, ongeacht het weer, iedere zaterdagochtend 8.15 uur. Verzamelen op de open plek in het bos bij de blokhut.

Veel van U hebben er vast over gehoord of destijds meegedaan. Spijtig is dat velen ons echter al zijn ontvallen.

Sommigen vielen op als bunkerking (Arnold), de mooiste man (Piet), de snelste (Arie) of de luidruchtigste (Marius). Achternamen kenden we eigenlijk niet, adressen nauwelijks en er was geen bestuur. We betaalden alleen de entree voor het bos (f1,- per kaart). Het was een vriendenclub; er werd veel gelachen en gezweet.

We gingen ook wel eens zeevissen - wandelen – strandloop – en we deden mee aan de AVRO cross en Havenloop. Wie niet mee deed, ging gewoon om 8.15 trimmen in het bos met mogelijk een andere leider.

In 1970 kregen we te horen dat we dat jaar voor het laatst in het bos konden trimmen, een golfclub van Havenbaronnen uit Wassenaar en Rotterdam zocht uitbreiding. Ze wilden het westelijk gedeelte van het Staelduinsebos kopen van de Erven van de Ryckevorsse en er kwam een hek omheen!

Dat viel slecht bij ons en verschillenden van ons wilden een actiegroep oprichten voor het behoud van het Staelduinse Bos. Om kort te zijn, vele anderen onder wie politici van de net opgerichte D66 Maasluis, maar ook anderen uit de regio hebben vele acties gevoerd in 1971-72. Uiteindelijk is het gelukt het bos vrij te houden, het Zuid-Hollands Landschap kreeg het beheer en de Provincie vond een alternatief voor een golfbaan op de vervuilde grond in de Broekpolder Vlaardingen.

Uit die actiegroep "Behoud Staelduin" is in 1972 de Vereniging "Vrienden van het Staelduinse Bos" ontstaan die de daar al bestaande Koestal van de fam. Weterings verbouwde tot het informatiecentrum d'Oude Koestal. Tegenwoordig heeft de vereniging ca. 1100 leden en een 50-tal vrijwilligers die dat draaiend houdt.

De Staelduinklitters hielpen mij met diverse acties zoals de marathon-estafette-loop

naar Den Haag met handtekeningen en garantieverklaringen voor Minister Schut. Maar ook door op 28 november 1970 een extra Bosloop te organiseren waar 700 deelnemers op af kwamen. Toen is er gestart met handtekeningen te verzamelen. Van 1970 t/m 1994 hebben we 25 Boslopen georganiseerd, waar duizenden deelnemers uit de regio kennis maakten met ons bos.

Na ons trimgebeuren in '63 kwam er 8 jaar later ook een damesgroep die zich uiteraard de Staelduinklitters gingen noemen, eerst op de maandagavond, later de vrijdagmorgen. Ook zij bestaan nog en hebben de zelfde principe's en doen nog veel meer dingen samen.

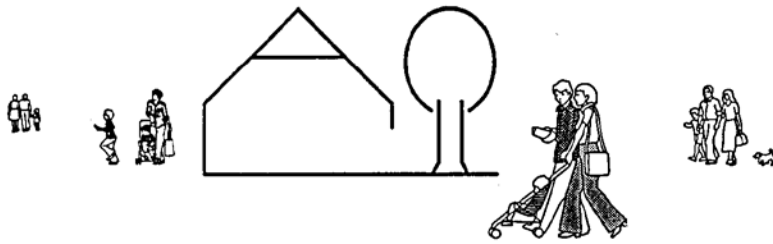
Na het vrijmaken van het bos hebben de Staelduinklitters regelmatig arbeid verricht zoals de bunkers onder graven, jaarlingen trekken of schilderwerk aan de uitzichttoren met alleen de morele verplichting nu lid te zijn van de Vrienden van het Staelduinse Bos.

De realiteit is echter dat er na de jaren 70 vele andere initiatieven, zoals triminstuiven –trimclubs - sportscholen en crossen zijn ontstaan. Uit de destijds grote groep Staelduinklitters er nog een 12-tal krasse mannen van 65 tot 85 iedere zaterdag, weer of geen weer om 8.15 uur hun rondjes en oefeningen bijhouden. Iets voor U? Altijd welkom, nu verzamelen op de parkeerplaats Staelduinse Bos!

Wij twaalven, konden het niet nalaten ons 50-jarig jubileum met koffie en gebak, een quiz met vragen over onze geschiedenis en champagne in d'Oude Koestal te vieren, een beetje ook ons clubhuis.

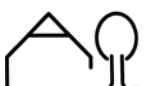
Fokko Abbas

Bezoekersaantallen

4 juni	Ronde tafel-Rotary, excursie door David	10 personen
11 juni	Buurtvereniging uit 's-Gravenzande, klootschieten met Henk en Bella	16 personen
16 juni	Publieksexcursie zomerwandeling	38 personen.
21 juni	KPN uit Den Haag, vergadering	8 personen
28 juni	Bernadetteschool uit Naaldwijk, groep 3-5, met een tas het bos in	7 personen
30 juni	Corry Dekkers met een groepje, excursie door Karel	23 kinderen en leiding
3 juli	De Omnibus uit Delft, excursie door Henk en Wim	18 kinderen en 4 leiding
9 juli	Waalse Louise de Colignyschool uit Den Haag, met een tas het bos in, groep 8	19 kinderen en 4 leiding
20 juli	Vobula kamp, excursie door Wim, Henk en Mijneke	7 personen
23 juli	Scoutinggroep Bostreno uit Noordwijkerhout, 8 t/m 11 jaar, met een tas het bos in	13 kinderen en 5 leiding
25 juli	BSO Dokus uit Maasland, kaboutertocht door Maarten en Aat	12 kleuters en 2 leiding
25 juli	Scoutinggroep Tono uit Schiedam, 11-13 jaar, excursie door Henk	8 kinderen en 4 leiding
26 juli	Staelduinklitters, excursie door Henk	12 personen
26 augustus	BSO Bombarie uit Maasland, 4,5 en 6 jaar, centrum kijken en filmpje	12 kinderen en leiding
28 augustus	Haagse Hogeschool, vergadering	14 personen
10 september	Vrijwilligers van Museum De Coöperatie uit Schiedam, verhaal over het bos en onze vereniging, Mijneke en Diek	22 personen
23 september	Cocky van Daalen, schoonouders 60 jaar getrouwd, excursie door Henk en Wim	18 personen
24 september	De Kreek uit 's-Gravenzande, rolstoelers en begeleiders	8 personen
25 september	Eben Haëzerschool uit Kamerik, met een tas het bos in, groep 8	24 kinderen en 4 leiding
28 september	Publieksexcursie herfstwandeling	60 personen
28 september	verjaardag Fokko Abbas	50 personen
1 oktober	Vrijwilligers van de Tenellaplas op werkbezoek	11 personen
2 oktober	School De Schatkamer uit Delft, met een tas het bos in, groep 6, 7 en 8.	18 kinderen en leiding
3 oktober	De Boemerang uit Naaldwijk, speurtocht	26 kinderen en leiding
4 oktober	Andreashof uit Kwintsheul, WNME herfstexcursie, groep 4	23 kinderen en leiding
5 oktober	KNNV uit Den Haag, koffie drinken en rondkijken	10 personen
7 oktober	School Combinatie 70 uit Rotterdam, met een tas het bos in, groep 8	21 kinderen en leiding
9 oktober	De Zevensprong uit Maasdijk, WNME herfstexcursie, groep 3	21 kinderen en leiding
10 oktober	De Wegwijzer, WNME herfstexcursie, groep 3	25 kinderen en 6 leiding
11 oktober	Andreashof uit Kwintsheul, WNME herfstexcursie, groep 4	26 kinderen en leiding

15 oktober	De Schutse uit Maasland, kaboutertocht door Maarten en Aat	15 kleuters en leiding
15 oktober	Hockeyvereniging Naaldwijk , klootschieten	20 personen
16 oktober	Bomansschool uit 's-Gravenzande, WNME herfstexcursie, groep 3	19 kinderen en 4 leiding
16 oktober	Ryckevorsselschool uit Hoek van Holland, centrum en filmpje	41 kleuters en 10 leiding
18 oktober	Bomansschool uit 's-Gravenzande, WNME herfstexcursie, groep 4	19 kinderen en 4 leiding
22 oktober	SKV- De Wereldwijzer uit Vlaardingen, met een tas het bos in	14 kinderen
22 oktober	BSO uit Maasdijk, speurtocht	18 kinderen
27 oktober	Personeelsvereniging van de Stena Line uit Hoek van Holland, met een tas het bos in	17 personen
29 oktober	De Boemerang uit Naaldwijk, WNME herfstexcursie, groep 3/4	25 kinderen en 8 leiding.
30 oktober	De Kameleon uit Heenweg, WNME herfstexcursie, groep 3/4	19 kinderen en 5 leiding
30 oktober	St Jozefschool uit Schipluiden, kaboutertocht door Maarten en Aat	62 kleuters en leiding
1 november	De Kameleon uit Heenweg, WNME herfstexcursie, groep 5/6	15 kinderen en 2 leiding
5 november	De Driekleur (Daltonlocatie) uit 's-Gravenzande, WNME herfstexcursie, groep 3	18 kinderen en 8 leiding
6 november	De Driekleur (Wilhelmina) uit 's-Gravenzande, WNME herfstexcursie, groep 4	26 kinderen en 8 leiding
8 november	De Kameleon uit 's-Gravenzande, WNME herfstexcursie, groep 6	25 kinderen en leiding
9 november	Kids for Animals uit Delft/Zoetermeer, excursie door Mijneke	5 kinderen en leiding
12 november	Passchalisschool uit Den Haag, kaboutertocht door Maarten en Aat	21 kleuters en 6 leiding
12 november	Het Kompas uit Maasdijk, WNME herfstexcursie, groep 3a	20 kinderen en 5 leiding
13 november	Het Kompas uit Maasdijk, WNME herfstexcursie, groep 3b	19 kinderen en 6 leiding
15 november	De Driekleur (Wilhelmina) uit 's-Gravenzande, WNME herfstexcursie, groep 5	20 kinderen en 2 leiding.
	Totaal	1175 personen

Hieronder volgt het overzicht van de individuele bezoekers aan d'Oude Koestel in het eerste halfjaar van 2013

Maand	Woensdag	Weekend	Totaal 2013	Totaal 2012
Januari	30	436	466	625
Februari	-	446	446	333
Maart	-	524	524	485
April	40	325	365	944
Mei	114	232	347	333
Juni	45	544	589	421
Tweede Paasdag		2000	2000	1200
	-----	-----	-----	-----
Totalen	229	4507	4736	4341

Kinderpagina Staeltje

VOGELS HELPEN IN DE WINTER

Als er een lange vorstperiode in de winter is, dan wordt het tijd om de vogels te helpen. De vogels sterven niet van de kou, maar door een lange vorstperiode of veel sneeuwval kunnen ze geen voedsel vinden en raken door hun reserves heen en verzwakken.

INSECTEN, LARVEN EN PINDASLINGERS

Omstreeks kerst wordt het tijd om de vogels te helpen. Tot die tijd zijn er nog genoeg bessen, insecten, larven en ander voedsel in de vrije natuur te vinden. De vogels ruimen de schadelijke insecten op in het najaar. In de winter en vooral bij strenge vorst, moet er bij gevoederd worden. **Te vroeg voeren is niet goed.** En gooi niet te veel neer, want daar lok je ook muizen, ratten en katten mee. In de tuincentra vind je zes maanden per jaar voedertafels, vetbollen en pindaslingers, maar denk zelf goed na wanneer je begint.

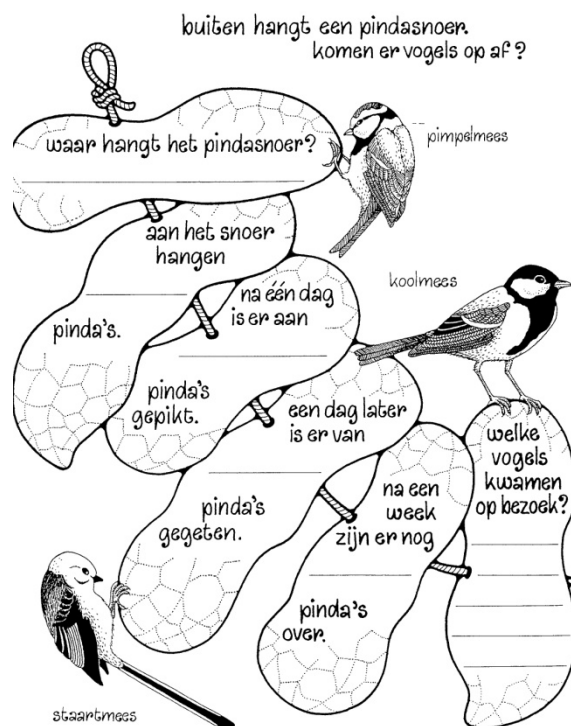
VETRESERVE

Voor de winter bouwen de meeste vogels een vetreserve op. Ze eten extra veel.

Bij strenge winters raken de vogels al snel door deze vetreserve.

Als er veel sneeuw valt en een groot deel van het voedsel onbereikbaar wordt, dan mogen de vogels ook geholpen worden.

Alle vogels hebben het dan moeilijk, want ze hebben het voedsel hard nodig om in leven te blijven. Een koolmeesje heeft per dag ongeveer haar eigen gewicht aan voedsel nodig en kan dus wel wat hulp gebruiken in de winter.

VOEDERTIPS, de meeste weet je wel, maar denk ook aan:

- Strooi het voer op de voedertafel, maar ook op de grond voor bijvoorbeeld de mus, het winterkoninkje en het roodborstje.
- Strooi het voer twee keer per dag en niet teveel tegelijk. 's Morgens en aan het eind van de middag.
- Dek de drinkbakjes af met gaas en ververs het regelmatig. Doe het water niet in een metalen bakje, want hier vriezen ze aan vast. Geef lauw water met een beetje suiker of zout.
- Voedsel dat gemakkelijk bevriest, zoals bijvoorbeeld appel niet in stukjes snijden, maar als hele appel neerleggen.
- Voer vooral natuurlijke producten, zoals zonnebloempitten en zaadjes en insectenvoer voor de insecteneters.

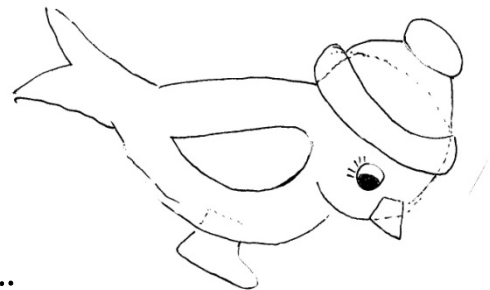
ZAADETERS

Niet alle vogels eten hetzelfde. Met granen, maïs, zonnepitten, onkruidzaden, bruin brood en etensresten (zonder zout), kun je de volgende vogels verwennen: huismus en ringmus, vink, keep, groenling, goudvink en appelvink. Leg het in het vogelhuisje of op de grond.

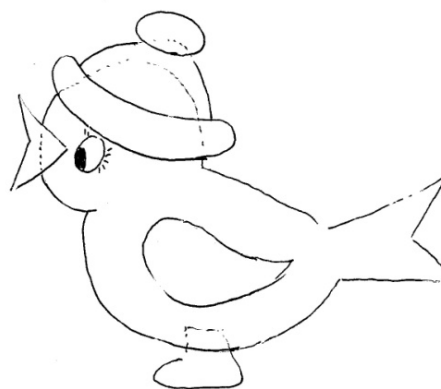
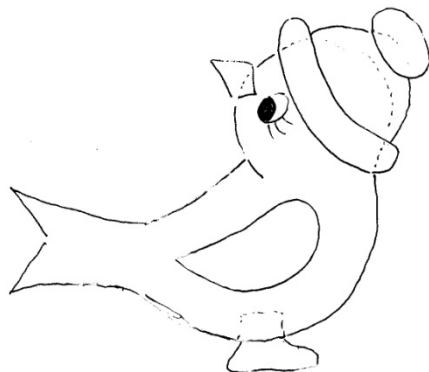
INSECTENETERS

De insecteneters zijn de heggenmus, roodborst, winterkoning en boomkruiper.

Je kunt ze verwennen met fijn vogelvoer, maden, meelwormen, larven en ongekookte havermout. Voer ze kleine beetjes en doe dit onder heg of struik, of op een open plek, zodat ze de kat, die soms langs komt, aan kunnen zien komen.

KNUTSEL MET DEZE VOGELS DE WINTER DOOR..

Neem de vogeltjes over op gekleurd karton. Neem daarna mutsje, snaveltje en vleugeltje over op andere kleuren karton en maak je eigen voedertafel met gezellige vogeltjes. Veel plezier! AdaW.

Piekerpagina Staeltje

SEIZOENEN

Een seizoen duurt drie maanden.
Twaalf maanden in een jaar en dus vier seizoenen in een jaar. De lente begint op 21 maart en loopt tot 21 juni.
En de andere seizoenen?

'dag, ik vertrek....'

De zomer begint op ..... en loopt tot..... De herfst begint op ..... en loopt tot..... De winter begint op ..... en loopt tot 21 maart.

Probeer de volgende zinnen eens bij het goede seizoen te plaatsen.

1. Krokussen en narcissen komen uit
2. De bladeren vallen af
3. De ijskristallen staan op de ramen
4. De fruitbomen hebben bloesems
5. De eekhoorns verzamelen nootjes
6. De zon staat hoog aan de hemel
7. De zon staat laag aan de hemel
8. De egel slaapt diep in haar holletje
9. De appels moeten geplukt worden
10. Er komen blaadjes aan de bomen

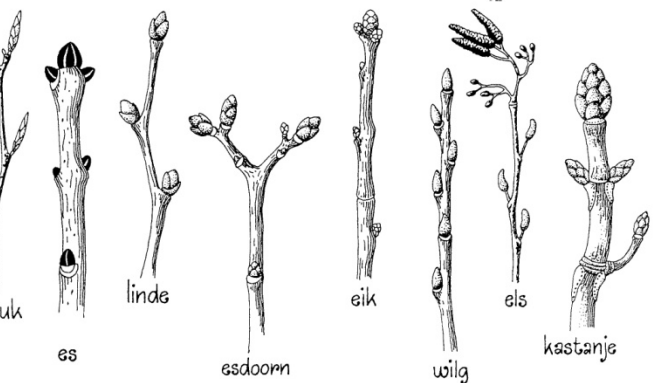

SLAPEN OF WEGTREKKEN

Wij kunnen ons warm kleden tegen de kou, maar dieren hebben geen verwarmd nest. Daarom **trekken** veel dieren naar het zuiden. Ze vertrekken niet allemaal.

Sommige dieren maken een warm nestje en houden een **winterslaap**.

Welke winterslapers ken jij.....

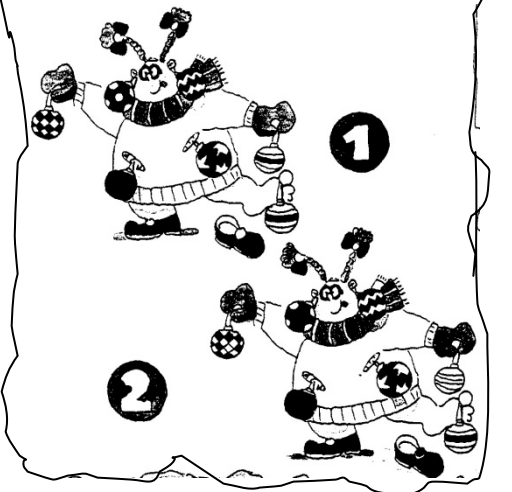

ZOEKTOCHT IN HET BOS

In de winter kun je de bomen aan de knoppen herkennen. Ga met onderstaande tekening maar eens naar het bos en bekijk goed welke bomen je kunt ontdekken.

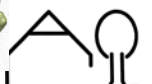

ZOEK DE 7 VERSCHILLEN

De allerbeste wensen

De postbode brengt dit jaar voor alle mensen, weer grote stapels post, hij heeft het druk. Hij brengt voor jou en mij de allerbeste wensen voor in het nieuwe jaar.. Veel voorspoed en geluk !

Hoera, we zijn uit de crisis

Ja we zijn uit de crisis met wel 0,1 % .
Wat wil dat zeggen uit de crisis?
Wel dat de "Firma Nederland" eindelijk weer een heel klein beetje groeit.

Het is wel gek dat we moeten groeien om weer wat terug te kunnen winnen, van wat we al hadden, we hadden er ook tevreden mee kunnen zijn.

Wat betekent een crisis eigenlijk voor ons?
Wel we kunnen de Nederlanders in drie groepen verdelen, namelijk de welgestelden, de gemiddelde inkomens en de lage inkomens.

Voor de welgestelden betekent het dat ze iets minder rijk zijn geworden.

Voor de gemiddelde inkomens betekent het dat ze iets minder kunnen besteden.

Voor de lage inkomens betekent het dat ze nog moeilijker rond kunnen komen.

Voor de groep, die van een gemiddeld naar een laag inkomen zijn gegaan, is het een ramp.

Deze groep, meestal door verlies van arbeid, heeft kosten voor een gemiddeld inkomen en een heeft nu een inkomen op uitkeringsniveau.

Iedere Nederlander wil er op vooruit gaan. De rijken willen nog rijker worden, de gemiddelden willen een nieuwe auto of een groter huis en laagsten zouden wel eens uit de zorgen willen komen.

Maar de economie zit raar in elkaar, de een heeft veel en wil meer en zeker niet delen. De andere groepen willen graag meedelen in de welvaart.

Neem nu de woningmarkt. Het was zo dat als je een huis kocht voor b.v. €100.000 dan was het gewoon dat die woning na 10 jaar €120.000 waard zou zijn.

Eigenlijk is dit waanzin, een auto van 10 jaar oud is toch ook veel minder waard dan een nieuwe???

Als je een huis koopt, dat je niet kunt betalen, moet je een (te hoge) hypotheek afsluiten. Daardoor wordt het niet je eigendom, maar is het van de bank en huur je het eigenlijk van de bank. Gaat het slechter met je financiën dan neemt de bank het huis terug en blijf je met een restschuld zitten. Dus je zou moeten huren of kopen, wat je kan betalen. Dit geldt eigenlijk voor alles, auto, TV, e.d., je moet niet meer uitgeven dan je kan.

Als les uit de crisis zouden we kunnen trekken, leef niet boven je stand, dan krijg je waarschijnlijk ook geen problemen.

De crisis heeft ook toegeslagen in het natuur- en milieubeleid.

Er is veel bezuinigd op natuurbeheer en natuurterreinen. Maar als er een ding bestaat dat niet boven zijn stand leeft, is het wel de natuur.

Wordt er weinig onderhoud gepleegd, dan neemt de natuur haar kans en past zich aan de omstandigheden aan en niet zoals de mens dat wil.

Kijk maar naar ons Staelduinse bos. Het maakt niet uit of het crisis is of niet, elk voorjaar wordt het bos weer groen, de vogels gaan weer fluiten en de bloemen en planten komen ook weer terug.

En dat alles door "natuurlijke groei" en voor niets .

P.Adriaanse

Sporen

Inleiding

Als je kijkt naar sporen, kun je je afvragen wat dat precies zijn. De meest bekende woordenboeken geven de volgende verklaringen:

Kramers Nederlands woordenboek:

Spoor(sporen; spoortje) het geheel van tekenen waaraan de weg die iemand of iets gegaan is, te herkennen is; b.v. voet- of pootafdrukken, indrukken van een wiel enz.

Wolters Nederlands woordenboek:

Spoor; 1. afdruk, indruk door iets nagelaten: *de sporen van een haas*;

2. blijk van zijn aanwezigheid dat een persoon of zaak achterlaat.

Als we Kramers volgen en we zouden dat toepassen op ons Staelduinse bos, dan zou dit artikel gaan over afdrukken, voorwerpen als poep, veren of uilenballen.

Als we Wolters volgen wordt dit artikel uitgebreider. Dan kunnen we ook bijvoorbeeld spinnenwebben behandelen. De spin is er geweest maar nu even niet zichtbaar. Dan rijst de vraag is een geluid een spoor? Je ziet de vogel niet, maar het geluid verradt hem. Al snel is dit blad te klein om het thema sporen in al zijn facetten te behandelen en raken we het spoor bijster.

Volg het spoor en zie wat de tentoonstellingscommissie uiteindelijk heeft achtergelaten.

Sporen in het Staelduinse Bos.

Het Staelduinse Bos heeft een hoge natuurwaarde. Dat wil zeggen dat er op een kleine oppervlakte veel soorten zijn. Veel soorten planten en bomen, paddestoelen en de daarbij behorende fauna. Dit komt omdat het een duinbos is met verhogingen, verschillende typen grondsoorten, droog en nat en dat allemaal in een klein gebied. Er zijn veel dieren, alleen zie je ze niet. Ze leven 's nachts of ze zijn schuw. Graag zouden we eens een vos ontmoeten op het pad, of een wezel. Helaas zien we op een wandeling haast nooit zo'n dier.

Toch zijn ze er wel en dat weten we door de sporen die ze achterlaten.

Loopsporen

Loopsporen oftewel prenten zijn vooral in verse sneeuw goed te zien. Je ziet meteen of het loopsporen zijn van een mens, van een ander zoogdier of van een vogel.

Loopsporen Zoogdieren

Oorspronkelijk waren alle zoogdieren zoolgangers. Ze liepen op hun hele voet. Zoolgangers zijn kortbenige dieren die niet goed kunnen springen en hardlopen. Voorbeelden zijn de egel en de mens. In de loop der tijden zijn er andere voertypen ontwikkeld, passend bij de verschillende manieren van bewegen.

Dieren, die meestal rennen zijn teengangers geworden. Deze hebben ook langere ledematen. Deze dieren hebben dan ook maar 2 tot 4 tenen die wel erg uitgegroeid kunnen zijn. Zoals bij het hert of paard.

Waar moet je op letten bij een zoogdier-spoor?

Hoe groot is het spoor, hoeveel tenen zie je, waar zitten de zoolkussentjes, zijn er haarsporen rond de pootafdruk, is er een spoor van een staart tussen de pootafdrukken, hoe is de ligging van de afdrukken van de sporen ten opzichte van elkaar en is er verschil tussen voor- en achtervoet.

Egel

2,5 cm lang en 3,8 cm breed

De poten van een egel heeft 5 tenen met lange teennagels. De zoolkussens zijn duidelijk zichtbaar en de binnenste teennagel is minder goed afgedrukt. Sporen van voor- en achterpoot zijn even groot.

Mol

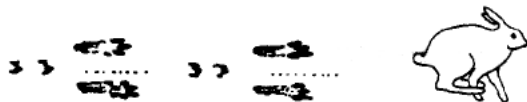
De poten van een mol zijn gemaakt om te graven, ze laten dan ook een duidelijke prent achter als ze boven de grond komen. De achtervoet geeft een normale voetprent maar de voorpoten zijn zodanig gedraaid dat er als spoor een rij van 5-6 puntjes wordt achtergelaten

Haas

De voetzolen van de haas zijn dicht behaard, ook onder de tenen, waardoor je de tenen niet duidelijk ziet. De achtervoeten zijn groter dan de voorvoeten. Het is moeilijk om maten te geven. Als ze hard lopen, wordt de afdruk kleiner. Als het sneeuwt, spreiden ze hun voeten om meer grip te krijgen. Gemiddeld is de afdruk 5 bij 3 cm. Een hazenprent is groter dan een lucifersdoosje. Een konijnenprent kleiner. Een haas beweegt zich altijd in galop waardoor de volgorde van de poten altijd karakteristiek voor hem is. De afstand tussen de pootafdrukken hangt af van de snelheid. De volgorde is altijd als volgt: eerst twee grote achtervoetprenten naast elkaar en dan twee kleinere voorvoetprenten achter elkaar.

Konijn

De voetafdruk van een konijn lijkt sterk op die van de haas, alleen is het kleiner. Een lucifersdoosje kan het spoor bedekken.

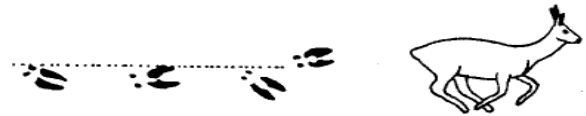
Vos en hond

De meeste prenten, waarvan men denkt dat ze van een vos zijn, zijn uiteindelijk van een hond. De sporen lijken erg veel op elkaar. Het enige verschil is de breedte en de verdeling van de voetskussens. De vos heeft 5 tenen aan de voorvoet en 4 aan de achtervoet. Een prent laat er altijd maar 4 zien. De plaatsing van de prenten is steeds anders daar de vos vier verschillende gangen (= manieren van lopen) kent.

Ree

Er is ooit een ree in het Staelduinse bos gesignaleerd. Veel reeënsporen zult u hier niet vinden, maar is er één, laat het dan

even weten aan de balie-medewerkers! Een ree is een evenhoevige wat wil zeggen dat ze 4 tenen hebben (teen 1 ontbreekt). Ze lopen op de tenen 3 en 4. Tenen 2 en 5 worden bijtenen genoemd. De prent is 4,5 cm lang en 3 cm breed. De lengte van de pas is 60-90 cm. Bij draf staan de prenten in een lijn.

Mens.

Een voetspoor van een mens is makkelijk te herkennen aan 5 tenen aan de voorzijde. Deze staan los van de voorvoet. De hiel laat een diepe indruk achter. Meestal hebben mensen schoenen aan. De voeten van mannetjes zijn meestal groter dan die van vrouwtjes. Tegenwoordig lijken de schoenaafdruk van mannetjes en vrouwtjes op elkaar. Vroeger waren ze duidelijker te onderscheiden daar vrouwtjes vaak hakken droegen. Je hebt ongeveer 4 tot 6 lucifersdoosjes nodig om een volwassen afdruk te bedekken.

Voor het waarnemen van mensensporen, kun je het beste naar het strand gaan.

Hermelijn en wezel.

De prenten van een wezel en een hermelijn lijken erg op elkaar. In de sneeuw zien we vaak afdrukken van de poten en het lichaam door de korte pootjes. Een hermelijn zal eerder door de sneeuw lopen dan een wezel. De prent heeft duidelijk 4 nagels. Als er geen sneeuw ligt zijn de sporen niet te zien, ze laten geen duidelijke prent achter.

Loopsporen Vogels

De voet van een vogel heeft maximaal 4 tenen. Teen 1 (de duim) is naar achteren gericht en teen 5 (de pink) is verdwenen. Teen 3 is de langste. Sommige vogels hebben geen achterteen zoals de goudplevier en de drieteenmeeuw. De vorm van de voet heeft veel met het leven van de vogel te maken.

De nagels aan de tenen zijn bij roofvogels goed ontwikkeld.

Zwemvogels hebben een zwemvlies. Eenden en meeuwen bij drie tenen en aalscholvers bij vier tenen.

Wadvogels hebben lange slanke tenen die sterk gespreid staan. Zangvogels hebben een lange achterteen om een tak stevig vast te pakken.

Waar moet je op letten:

Grootte van de prent

Lengte middelste teen

Hoek buitenste tenen

Vliezen aanwezig of niet

De plaats van de prenten in het landschap

Prentjes naast elkaar: hippende vogel

Hoe groot zijn de passen

Eetsporen

De meeste eetsporen in ons bos zijn helaas van mensen. Blikjes en zakjes worden nog steeds weggegooid.

Veel vraatsporen zijn te ontdekken aan dennenappels en dergelijke, deze komen in het Staelduinse Bos niet voor. Toch geven we enkele voorbeelden voor op vakantie in de Veluwe!

Vraatsporen iepenspintkever.

Hier in het bos zie je op oude iepen vraatsporen van de iepenspintkever. De gangen tussen de bast en het hout worden gegraven door de larven. De iepen gaan hier niet dood van, wel aan het virus dat de iepenspintkever verspreidt.

Knaagsporen aan bomen in de winter.

Hazen en konijnen knagen in de winter aan schors, omdat er niet genoeg gras is. Een haas kan hoger knagen dan een konijn.

Soms zijn de afdrukken van de tanden goed te zien. Aan deze afdrukken is niet te zien of het een haas is of een konijn. Ze bijten ook twijgen af van bomen, soms zo erg dat een boom een vertakte struik wordt omdat deze gehinderd wordt in het groeien.

Haksporen spechten

Spechten maken mooie gaten in bomen om met hun lange kleeff tong insecten en larven uit het hout te vangen. De specht heeft veel kracht. Om een mierennest in een naaldboom te kunnen bereiken, maakt hij een gat van wel 50 cm lang en 15 cm diep.

Voedsel vastgezet in bast van een boom
Soms zie je dat er een specht of een boomklever is geweest omdat er in de boom noten vastgeklemd zitten in de bast. De vogels zetten ze vast om er later in te hakken.
Vaak zie je haksporen om de noot.

Uitwerpselen

Bij uitwerpselen denk je al gauw aan een praatje poep. Dat wordt het ook! Ook zijn er natuurlijk urine sporen. Deze zijn alleen te ruiken. In de sneeuw is er soms een gele plek te zien. Aan de prenten kunnen we dan zien van wie de urine afkomstig is.

Poep van zoogdieren.

De uitwerpselen (zoals we poep netjes noemen) van zoogdieren kunnen we onderverdelen in uitwerpselen van planteneters en van roofdieren.

Planteneters

De keutels van planteneters zijn meestal klein en afgerond. Van sommige dieren hebben de winterkeutels een andere kleur dan de zomerkeutels. Vers gras levert sappigere keutels dan hooi of droger voedsel. Planteneters moeten veel eten om genoeg voedingsstoffen binnen te krijgen, er zijn dus veel keutels. Dat is te zien als we de latrine ontdekken. Een latrine is een plek waar veel keutels bij elkaar liggen van bijvoorbeeld konijnen.

Zo een toilet wordt lang achter elkaar gebruikt en zodoende zodanig bemest dat op deze plekken later een afwijkende plantengroei ontstaat, wat weer een spoor is...

Haas en konijn

Konijnen- en hazenkeutels lijken erg op elkaar maar kunnen toch van elkaar onderscheiden worden.

De keutels van een konijn zijn ca 10 mm doorsnede die van een haas: 15-20 mm.

Konijnenkeutels zijn kogelrond. Hazenkeutels zijn iets afgeplat en vaak lichter van kleur.

Egel

Egeluitwerpselen zijn cilindervormig, glinsterend zwart en aan een kant puntig. Ze zijn 8-10 mm dik en en 3-4 cm lang. De inhoud bestaat meestal uit resten van insecten. De glinsterende chitinedeeltjes zijn duidelijk te zien.

Vleermuizen en muizen

De excrementen van vleermuizen lijken op die van muizen. Klein en veel! Ze zijn te vinden in grote hoeveelheden onder slaappleaatsen op zolders, kelders, holle bomen en rotsen.

Roofdieren

De uitwerpselen van rovers zijn cilinder- of worstvormig met een puntig uiteinde. Jonge dieren die gezoogd moeten worden, produceren lichte, grijsbruine uitwerpselen. Als dieren gekleurde bessen hebben gegeten, is dit ook zichtbaar. Sommige uitwerpselen bevatten witte delen, dit komt door fosfaten afkomstig van stukjes bot. Vossen hebben daardoor soms helemaal witte poep. In het Staelduinse Bos zult u veel hondepoep tegen komen en soms uitwerpselen van een vos.

Vos

De uitwerpselen van een vos zijn 8-10 cm lang en 2 cm dik. De kleur is zwart of grijs.. Een kant eindigt in een schroefvormige punt. De inhoud bestaat uit haren, veren, stukjes bot en in de zomer chitinepanters van insecten. Ze liggen vaak op een verhoginkje omdat de vos ze gebruikt om zijn territorium te markeren.

Vogelpoep

Bij vogels worden de excrementen (poep) en de urine samen afgevoerd. Bij vogels, die braakballen produceren, zullen er geen onverteerbare delen zijn. Maar in andere uitwerpselen kunnen we nog on-

verteerbare resten vinden. Soms hebben de uitwerpselen de kleur van de bessen die gegeten worden. Dit is de manier waarop bessendragende planten zich verspreiden. De zaden hebben meteen een beetje mest! De urine van vogels is dik vloeibaar en meestal wit. Daardoor kunnen vogeluitwerpselen heel kleurrijk zijn.

Roofvogels, aalscholvers en reigers

Roofvogels hebben witte vloeibare uitwerpselen die ze uitspuiten. Bomen waarin ze zitten zijn soms helemaal wit gespoten. Dit geldt ook voor reigers en aalscholvers. In aalscholverkolonies gaat dit ten koste van de nestbomen en de vegetatie eronder.

Fazant

De uitwerpselen van een fazant zijn ca 2 cm lang en 4-5 mm dik. De kleur is bruinzwart of groenig met een wit klontje urine aan het uiteinde. De patrijs heeft wat kleinere uitwerpselen.

Braakballen

Veel vogelsoorten raken de onverteerbare delen kwijt door ze in samengedrukte ballen uit te braken. Uilen staan hier om bekend maar andere roofvogels, zoals kraaien en meeuwen en nog meer soorten doen dit ook. De vorm van deze braakballen is per vogel anders. De inhoud verradert wat de vogel op zijn menu had staan. Een meeuwenbraakbal bevat veel graten en uit een uilenbraakbal kan een heel muizenskeletje gedetermineerd worden.

Nesten en holen

Mol

Molshopen zijn de best zichtbare sporen van mollen. De mol heeft vele vijanden onder gazonbezitters! Tussen de molshopen bevinden zich diepe jachtgangen. Hier ja-

gen de mollen op regenwormen. Soms produceren ze ook oppervlakkig gelegen gangen die half boven de grond uitsteken. Deze wordt bronstgang of mollerit genoemd. Deze worden gemaakt in de voortplantingsperiode als ze erg opgewonden zijn. Een extreem grote molshoop kan wijzen op een nest eronder.

Haas

Een haas heeft geen woning. Hij ligt in een van nature aanwezig kuiltje. Dit heet een leger. Het ligt meestal achter een graspol of een steen. Hij ligt er zeer plat in zodat hij haast niet te zien is.

Konijn

Konijnen graven ingewikkelde gangenstelsels waarvan wij alleen in ingangen te zien krijgen. Hier in het bos zitten veel konijnen op het veldje na de uijkijkpost. Daar zijn naast latrines ook de ingangen van holen zichtbaar. De ingang van de kraamkamer is heel goed verstopt.

Als het onduidelijk is van welk beest een hol is, kunnen er in de omgeving wellicht andere sporen aanwezig zijn als uitwerpselen of prenten.

Wissels

Veel zoogdieren gebruiken om te vluchten steeds dezelfde weg om obstakels heen. Zó vaak dat deze wegen te zien zijn in het landschap. Deze wegen noemen we wissels. De dieren kunnen door de geur van het pad snel vluchten zonder goed te hoeven kijken. Als er een obstakel in een wissel komt en weer weggehaald wordt, zullen de beesten op die plek steeds even blijven springen. Dit bewijst dat ze blindelings op de geur afgaan. Konijnen wissels zijn heel duidelijk te zien van het weiland het bos in na de uitkijktoren.

Vogels

Veren, nesten, eierschalen,

stofbaden en geluid

Vogels verraden zich op verschillende manieren. Naast de genoemde loopsporen en uitwerpselen kunnen we eierschalen, nesten en veren tegenkomen in het bos. Mocht je geen vogel zien en ook geen sporen, dan verraden ze zich wel door het geluid. Zo zijn we ons van vogels om ons heen bewust zonder ze te zien. De schelle lach van de specht of zijn slaan tegen een boom maken duidelijk dat hij in de buurt is. Een zwerm staartmeesjes hoor je door hun gepiep.

Een gevonden eierschaaltje kan twee dingen betekenen. Een roofvogel is langs geweest of er is grote schoonmaak gehouden in het nest.

Een mooie blauwe veer kan van een vlaamse gaai zijn. Een hoop veren bij elkaar is de schuld van een roofdier, een nest in een boom geeft aan dat daar een vogel geweest is. Een eksternest met zijn grote takken is goed herkenbaar. Zwaluwnesten ook. Veel vogeltjes gebruiken nesten van anderen. Zo weet je dus niet zeker welke vogel er geweest is. Andere sporen kunnen je dan weer op weg helpen.

Veel vogels nemen een stofbad om hun veren te reinigen. Deze plekken zijn te zien in het zand. Ook woelen vogels mos om op zoek naar nest materiaal of eten. Ook deze plekken zijn herkenbaar.

Spookbomen

In het Staelduinse Bos staan veel kardinaalsmutsen. Deze worden in de lente vaak bezocht door de rupsen van de stippelmot, vaak in zo grote aantallen dat de struik helemaal kaal gegeten wordt. De spinsels van de poppen geven de bomen een spookachtig uiterlijk. Als de stippelmotjes allang rondvliegen zie je aan de boom nog steeds dat ze er geweest zijn.

Vervellingen

Veel insecten, maar ook slangen vervellen. De resten van deze vervellingen zijn sporen. Een leeg slangenvel geeft aan dat er een slang geweest is. Een lege pop geeft aan dat er een vlinder uit is gekomen. Maar je moet wel een goede speurder zijn om dit soort sporen te vinden.

Geur

Moeilijk voor een tentoonstelling: geur! Geur is voor mensen erg lastig. Wij zijn immers gewend onze "normale" luchtjes te verdoezelen zodat we onszelf al niet eens meer ruiken, laat staan andere mensen herkennen aan hun lucht (of het moet hun parfum zijn). Dieren kunnen soortgenoten en anderen herkennen aan hun lucht en zetten hun territorium af door geursporen aan te geven. Dit kan door middel van urine en uitwerpselen maar ook door met hun geurklieren in hun nek ergens langs te wrijven. Het kopjes geven van een kat is het verspreiden van een geurmerk.

In de natuur zijn ook vaak sporen te vinden die met rui of verharen te maken hebben. Soms vind je grote plukken haar van een haas. Dat heeft niks met rui te maken maar met paringsgevechten van mannetjes om een vrouwtje. Maar zoals honden vaak haren verliezen, doen andere zoogdieren dat ook. Deze verharing kan als een spoor gezien worden. Het verschil van veren die vogels verloren zijn in de rui of die door roofdieren achter gelaten zijn is duidelijk. Rui-veren liggen hier en daar verspreid. Eenden ruien vaak in grote groepen op speciale ruiplaatsen

Rui

Carla Brouwer

---

200 mensen gevraagd!!

Geef je op als overzetter voor de komende paddentrek.

De KNNV afdeling Delfland zet in de periode tussen half-februari en begin-april weer padden, kikkers en salamanders over tijdens de jaarlijkse voorjaarstrek van winterverblijf naar voortplantingsplaats. Dat doet deze vereniging omdat heel veel van deze beschermde dieren in het voorjaar worden doodgereden door het (auto)verkeer. Zonder hulp van paddenoverzetters sterven elk voorjaar een vroegtijdige dood omdat zij tijdens hun trektocht de wegen en straten oversteken.

De KNNV zoekt minimaal 200 mensen om op verschillende locaties deze dieren over te zetten. Ook ouders met kinderen of verenigingen zijn welkom.

De werkzaamheden houden in: amfibieën die op de weg of straat lopen handmatig overzetten, levende en dode dieren tellen en noteren; zonodig informatie geven aan passanten via een folder en/of op één locatie hekken openen en sluiten

De periode en tijden

- tussen half-februari en begin-april (ongeveer vier à vijf weken) , één avond per week
- van 19.00 (begin van de schemering) tot 22.00 uur

Ter ondersteuning ontvangt men

- handleiding met instructies, plattegrond en overige informatie en folders voor belangstellenden

Er zullen op een aantal plaatsen een instructiebijeenkomst worden georganiseerd.

Aan het einde van de actie worden de resultaten besproken tijdens een afsluitingsbijeenkomst in De Papaver.

Voor informatie en deelname kan je bellen met:

Geert van Poelgeest, 015 - 261 00 48, afdelingDelfland@knnv.nl

Toegangsbepalings Staelduinse Bos

Op een losse bladzijde van een oud tijdschrift, waarschijnlijk uit het begin van de jaren 30 van de vorige eeuw, staat een artikeltje, waarin in lovende woorden over het Staelduinse bos wordt geschreven met daarbij de aanbeveling om het bos eens te bezoeken.

Het bos was toen eigendom van de familie Van Rijckevorsel en men kon het bos bezoeken onder bepaalde voorwaarden. Hieronder laten wij de onbekende schrijver aan het woord, waarbij zijn verhaal wat is ingekort en de oorspronkelijke tekst is aangepast aan de hedendaagse spelling.

De snelle ontwikkeling van de intensieve glastuinbouw verklaart het ontbreken van natuurlijke of aangelegde parken in het Westland. Men ziet er thans meer glas en schoorstenen dan eeuwenoude bomen. Het tuinbouwbedrijf was in het oog van de Westlander altijd nummer een. Daarna kwam er een hele tijd niets en dan volgde nogmaals de tuin. De laatste tijd begint daar een kentering in te komen, niet in de belangstelling van de tuinder voor zijn bedrijf, maar in de verwaarlozing van het groen in de dorpen. Er is een streven naar een betere verzorging van het dorpschoon en vandaar ook de groeiende belangstelling in de streek zelf, met name in het prachtige natuurmonument dat het Westland gelukkig nog ongeschonden bezit: het Staelduinse bos tussen 's-Gravenzande en Hoek van Holland.

Dit bos is ongeveer 80 hectare groot en is nog een bos in de ware zin des woords. Er zijn uitgestrekte terreinen in, waar de natuur helemaal aan zichzelf wordt overgelaten. Als dat gebeurt, kan men er van op aan dat men iets te bewonderen krijgt. De eigenaar Jhr. Mr. F. J. J. M. van Rijckevorsel heeft kosten nog moeite gedaan om deze bezitting in goede staat te houden. Het Staelduinse bos is nu een der mooiste natuurreservaten van Nederland.

Het gehele landgoed met uitzondering van de omgeving van het jachthuis, ter grootte van 9 hectare, is voor het publiek openge-

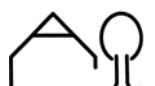
steld gedurende de maanden april - oktober van 8 tot 21 uur en de overige maanden van het jaar van 8 tot 16.30 uur op vertoon van wandelkaarten die op alle werkdagen verkrijgbaar zijn op schriftelijke of mondelinge aanvraag bij de heer P. J. G. de Bruin, rentmeester van het Staelduin, doch op zondagen en katholieke feestdagen uitsluitend bij M. van Nieuwkerk, aan de ingang van het Staelduin, vanaf 's morgens 11 uur tot 's middags 2 uur.

Alle kaarten, zowel de dag- als jaarkaarten zijn gezinskaarten. De dagkaarten worden verkrijgbaar gesteld tegen 25 cent en de jaarkaarten tegen f 1,-. De jaarkaarten zijn alleen verkrijgbaar bij de heer de Bruin, waar ook dagkaarten voor verenigingen verkrijgbaar zijn tot in totaal maximaal f 1,-, terwijl voor scholen f 0,05 per kind zal moeten worden betaald en f 0,10 voor een begeleider tot in totaal maximaal f 1,-. Kinderen jonger dan 14 jaar, worden zonder geleide van oudere personen niet toegelaten.

Het is in het bos verboden: rijwielen te berijden, in de maanden maart, april en mei te roken, zich buiten de wegen en paden te bevinden, honden mee te nemen, papieren, schillen e.d. achter te laten, vuurtje te stoken, koopwaren te verkopen, aan te bieden of cadeau te geven, te botaniseren of bloemen of planten te plukken.

De schrijver eindigt zijn betoog met de aanbeveling dat een bezoek aan dit bos zeer de moeite waard is waarbij hij nog het verzoek doet om mee te werken aan het behoud van dit stukje natuurschoon.

Jan Dahmeijer

Programma activiteiten Staelduinse Bos 2014

11 januari	15.00 uur	Nieuwjaarsreceptie in d'Oude Koestal
december tot eind maart		Tentoonstelling: Het spoor bijster over de sporen van planten en dieren, die je in de natuur kunt vinden
januari		Film van de maand: Gedragen door de wind Ontdek de Kwade Hoek op Goeree, een natuurgebied in open contact met de zee. en maak kennis met de bijzondere planten en insecten (25 minuten)
9 februari	14.00	Knoppenexcursie
februari		Film van de maand: Kleine dans van zand, zee en vogels Documentaire over Schiermonnikoog, met natuurgeluid en muziek ondersteunde beelden. (10 minuten).
maart		Film van de maand: Wel en wee van het Ree Een ontmoeting met reewild, hun leefgewoonten en de gevaren die ze bedreigen. 20 minuten)
13 april	08.00 uur	Vogelexcursie
21 april	11.30 – 15.00 uur	Paasspeurtocht. Prijs deelname €2,50 per persoon
april tot september		Tentoonstelling Denkend aan Holland . Een expositie over Nederlandse landschappen, gebaseerd op het gedicht van Marsman
3 mei		Vlinderexcursie ZHL
25 mei	08.00 uur	Vogelexcursie
15 juni	14.00 uur	Zomerwandeling
5 juli		Jaarvergadering; aanvangstijd en verder programma in het volgende Staeltje Natuur
19 juli		Vlinderexcursie ZHL
16 augustus		Vlinderexcursie ZHL:
29 september	14.00 uur	Herfstwandeling
21 december	13.30 uur	Midwinterwandeling
	14.00 uur	Midwinterhoornblazen

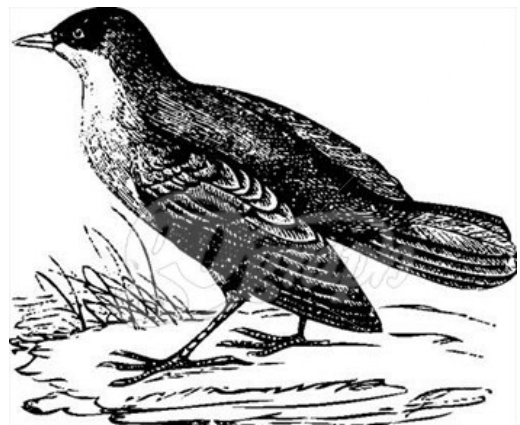
Voor alle excursies (behalve de ZHL-excursies) geldt: tevoren opgeven bij D. van Drongelen, tel: 0174 – 631 427

De waterspreeuw

Langs snel stromende beken en golvend terrein
Moet de waterspreeuw te vinden zijn
Maar zelfs op die speciale plekken
Zul je niet gauw die vogel ontdekken
Hij heeft slechts vier keer hier gebroed
Kennelijk beviel het hem hier niet zo goed
Hij zoekt onder water lekkere hapjes
Hij loopt dan stroomopwaarts met kleine pasjes
De kracht van het water duwt hem omlaag
Met torren en schaaldiertjes vult hij zijn maag

Bep Mast-Wennink

Nieuws van de tentoonstellingscommissie

Vanaf oktober dit jaar tot en met maart 2014 loopt de wisseltentoonstelling 'Het spoor bijster' op de zolder van d'Oude Koestal. Grotendeels opgezet met foto's, teksten en attributen van een eerdere tentoonstelling van jaren geleden, is zij naar huidig inzicht en ervaring aangepast en aangevuld. Het is een kleine, maar bijzondere, leerzame en mooie tentoonstelling geworden volgens bezoekers en deskundigen. Het artikel 'Sporen' dat in dit 'Staeltje Natuur' is opgenomen, geeft bovendien veel en aanvullende wetenswaardigheden, bijvoorbeeld om te lezen en na te beschouwen in een lekkere stoel thuis bij de warme kachel of open haard in deze winter.

Speciaal voor kinderen vanaf 8 jaar tot ongeveer 12 jaar is er bij de tentoonstelling een nieuwe quiz 'Vind het juiste woord' met het bijbehorende certificaat 'Sporen speurder' ontworpen. Een aantal kinderen

heeft de quiz uitgeprobeerd en was enthousiast volgens de aanwezige baliemedewerkers. De quiz is voor kinderen die op een leuke manier moeite willen doen voor het oplossen van een quiz en het vinden van antwoorden op (minstens 4 van de) 10 gemengde vragen, waarbij zij de tentoonstelling moeten en kunnen gebruiken als hulpmiddel.

De tentoonstellingscommissie heeft al plannen en materiaal voor de volgende tentoonstelling. Die wordt in het voorjaar opgezet, met als titel 'Herinnering aan Holland' naar het bekende gedicht van Marsman. Na de Kerst/Oud en Nieuw periode, waarin d'Oude Koestal wordt versierd en ook weer opgeruimd, gaat zij daar volop mee aan het werk.

Rita Hoogland

De-bijna-laatste excursie van de afgelopen herfst

Op 13 november kregen we groep 3a van het Kompas uit Maasdijk op bezoek voor de inmiddels bekende herfstexcursie.

Toen de hele groep binnen was hebben we kort de geschiedenis van het bos besproken. Na het beantwoorden van de vragen en het uitdelen van de genummerde vragenkaarten zijn we als een groep het bos ingegaan. Hoewel sommigen bij het oplezen van de vragen enige hulp nodig hadden, konden ze niet wachten met ze te beantwoorden.

Na het beantwoorden van een aantal vragen hoort er een ontspanningsmomentje bij, rennen naar de boom op het hoge duin, en dan weer serieus verder. De kinderen zijn zeer nieuwsgierig, ook als je in de kou op je knieën kijkt met een zoekkaart naar kleine paddestoeltjes of op zoek bent onder de schors van een geval-

len stammetje of tak naar het verborgen leven van kleine dieren. Zij verwonderen zich o.a. over slakjes, pissebedden, spinnetjes en duizendpoten. En dan weer verder met verhalen over en kijken naar 'dodemansvingers' en ter voorbereiding op het passeren van een bunker over winterslaap en vleermuizen. Even later wordt geen woord meer gesproken en passeren we een bunker doodstil op onze tenen, want je kan niet weten: misschien zijn de vleermuizen al in winterslaap. Even verderop mag er weer gesproken worden en 100 meter verder naar een bankje gerend.

Jongens en meisjes, is dit een elfenbankje? Een volmondig nee is het antwoord. Nadat ieder zijn 'eigen boom heeft geknuffeld keren we terug naar de Oude Koestal en is de excursie ten einde.

Conclusie: weer een heleboel gezien en geleerd

Henk Trompetter

De Tuin.

Fallopia Japonica, om maar eens mee te beginnen. Japanse duizendknoop, een volhouder van de eerste orde.

Al 4 jaar zijn we deze woekeraar aan het bestrijden, maar toch steekt hij elk voorjaar de kop weer op. Wat een hardnekkig onkruid is deze plant. Ook afgelopen jaar is er weer getracht d.m.v. wegschoffelen de plant eronder te krijgen, hetgeen gedeeltelijk lukt, maar verdwenen is hij zeker nog niet. Komend voorjaar dus gewoon weer met frisse moed herhalen.

In de achterste tuin(hof van bezinning) zijn de esdoornpaaltjes vervangen door kastanje hout. Na 6 jaar dienst te hebben gedaan, waren ze nodig aan vervanging toe.

En dan de duiventil. Afgelopen zomer zijn er 2 jonge witte sierduifjes in gezet. Na 2 weken opsluiting, om aan de omgeving te wennen, werd het gaasdeurtje weggenomen. En nu maar hopen dat ze terugkomen in de til. Welnu, uitvliegen deden ze wel, maar ze waren de vliegkunst nog niet goed meester en zaten al snel op de grond. Een paar keer teruggezet, maar je kan er niet de hele dag bij blijven. Binnen een paar dagen waren er geen duiven meer, alléén veel veertjes op de grond. Waarschijnlijk gepakt door verwilderde katten die er rondlopen. Jammer.

Heeft U gezien hoe mooi de clematis (bos-rank) boven de tuiningang eruitziet? De uitgebloeide bloemen zijn nu zaadpluizen en met een zonnestraaltje erop zijn ze prachtig om te zien en te fotograferen. En de vreemde peervormige vruchten aan de appelbomen? Geintje van Gerard Helmich, dat voort nogal wat verwarring zorgde.

Een tuin moet dynamisch blijven. Soms gaan er planten dood en worden vervangen door anderen. De tuinploeg is nog steeds enthousiast en dat zie je terug in de tuin.

Gelukkig vindt er weinig vandalisme plaats, maar de kronkelpaadjes nodigen wel uit tot verstoppertje spelen. En dan wordt er nogal ééns dwars door de planten gerend, ondanks dat er een bordje bij de ingang van de tuin staat, met het verzoek op de paden te blijven. Natuurlijk, het zijn kinderen, maar U zou het toch ook niet leuk vinden als er over uw pasgeplante bloemen in uw tuin wordt gelopen?

Hoewel het nog een paar maanden winter is, wat ook z'n charme heeft in het bos, kijk ik toch al weer uit naar het voorjaar. We hopen dat U ook weer komt genieten van de tuin bij d'Oude Koestal

Maarten Aalbrecht

Van de redactie

U heeft inmiddels de 75ste uitgave van het Staeltje Natuur opengeslagen. Het blad komt 2 keer per jaar uit, dus dit is alweer de 37ste jaargang. Elke uitgave heeft ca 28 pagina's, dus als we alle Staeltjes bij elkaar zouden nemen komen we op 2100 bladzijden uit

De huidige reactie heeft zijn 57ste Staeltje het licht laten zien en in die tijd is er het nodige veranderd. We zijn van op papier getikte teksten, die met knip en plakwerk (met schaar en lijm) werden vormgegeven naar een opmaak met moderne tekstverwerkers met onze tijd meegegaan. Een paar dingen zijn al die jaren hetzelfde gebleven: de artikelen, die met natuur te maken hebben, gedichtjes, bestuursmededelingen en overzichten van bezoekersaantallen

Daarnaast zijn we altijd op zoek naar belangwekkende stukjes, die we kunnen plaatsen in dit blad. Dat mag van alles zijn: educatief, eigen belevenissen, iets over het bos of zomaar wat anders.

Een nieuwe ontwikkeling is de verspreiding van het Staeltje via de website. Dit spaart bezorgkosten (in geval van bezorging per post) en drukkosten.

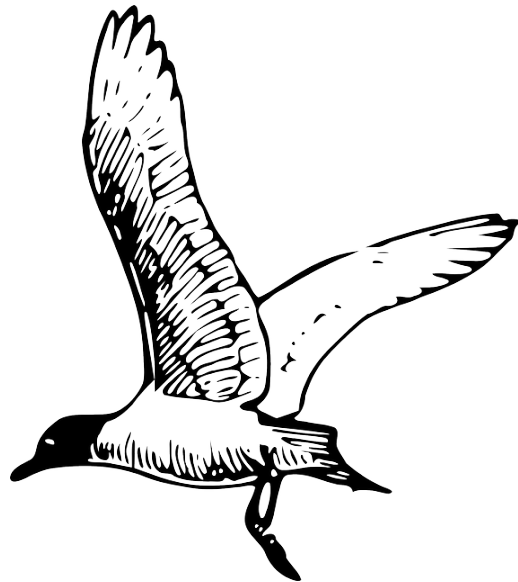
Wilt u dit ook? Laat het ons weten op e-mailadres staelduinsebos@hotmail.com. Bij het onderwerp zet u: Staeltje digitaal. In het bericht lezen we graag uw naam, adres, telefoonnummer en als het even kan uw lidmaatschapsnummer. Een voorwaarde is wel, dat uw e-mailadres niet verandert, of dat u een adreswijziging stuurt als dat wel zo is. We sturen u dan ook de Nieuwsbrief toe.

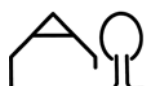

De zilvermeeuw

Hoor je de roep van de zilvermeeuw
Dan denk je aan duinen en kust
Ze zijn de bewoners van 't land aan de zee
Daar vinden ze voedsel en rust
Hij roept, hij miauwt, hij klaagt en hij lacht
Zo karakteristiek voor een meeuw
Wanneer je als mens zijn broedplaats betreedt
Verjaagt hij je snel met geschreeuw
De zilvermeeuw volgt vaak een visserschip
Vanwege het feit dat vandaar
Afval in zee overboord wordt gegooid
Voor een meeuw is dat smullen maar
In grote kolonies nemen ze soms
Veel broedruimte in beslag
Een andere vogel vindt dan geen plek
Waar hij ongestoord broeden mag
Een zilvermeeuw wordt soms wel dertig jaar oud
En hij plant zich gemakkelijk voort
Zodat men voorlopig niet bang hoeft te zijn
Voor het uitsterven van de soort

Bep Mast- Wennink

Informatiepagina

BESTUUR:

Voorzitter: G. Keizer, Riemtale 2 010-5925 298
3155 ND Maasland

Penningmeester: R. van Scherpenzeel, van Poeljestraat 26 0174-416 715
2675 TB Honselersdijk

Secretaris: F. Abbas, Meresteyn 12 010-5925 809
3155 XK Maasland b.g.g. 010-5912 142

Leden: M. Aalbrecht, Santplaet 6 010-5923642
3144 DT Maassluis

D. van Drongelen-Sevenhuijsen, Tilanusstraat 32 0174-631 427
2672 BL Naaldwijk

C.D. Hendriks, v.Houtenstraat 2 0174-620 131
2672 DP Naaldwijk

J.M. Storm-Paalvast, Hoefblad 14 0174-628889
2671 WX Naaldwijk

Bezoekerscentrum "d'Oude Koestal", Staelduinse Bos 0174-417 351

Alg. informatie, Fam. Van Drongelen, Tilanusstraat 32 0174-631 427
afspraken groepen: 2672 BL Naaldwijk

Redactieadres: Riemtale 2, 3155 ND Maasland 010-5925 298

E-mail: staelduinsebos@hotmail.com

Internet: www.hetstaelduinsebos.nl www.facebook.com/hetstaelduinsebos

Bankrelatie: IBAN: NL02 ABNA 0476891809
t.n.v. ver. Vrienden van het Staelduinse Bos, 2675 TB Honselersdijk

Ledenadministratie: M.J. Keizer, Riemtale 2, 010-5925 298
3155 ND Maasland

Stichting "Het Zuidhollands Landschap"

Kantoor: Oude Delft 116, 2611 CG Delft 010-272 2222

Internet: www.zuidhollandslandschap.nl e-mail: info@zhl.nl

Beheerder F. Spreen, Peppellaan 2 0174-443 572
Staelduinse Bos: 2691 NG, 's-Gravenzande (kantoor bos 06-5177 3176)

Regiokantoor M.v.d.Valk 070-397 4981
Kuststreek: e-mail: m.vandervalk@zhl.nl

<u>Rooster zittingsperioden bestuur</u>	<u>gekozen</u>
1. F. Abbas	31-05-02
2. G. Keizer	11-07-09
3. C.D.Hendriks	11-07-09
4. D. van Drongelen-Sevenhuijsen	26-06-10
5. R. van Scherpenzeel	30-06-12
6. M. Aalbrecht	06-07-13
7. J.M. Storm-Paalvast	06-07-13